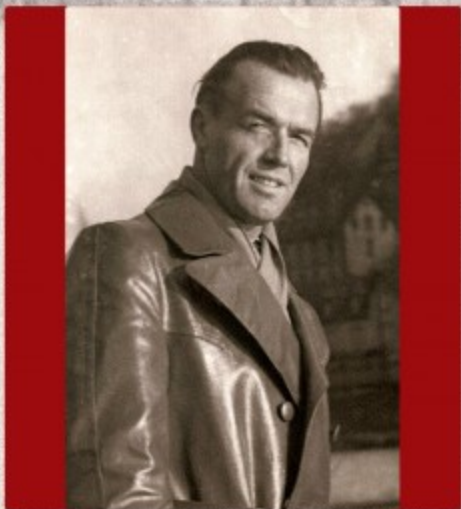

NICHOLAS KULISH • SOUAD MEKHENNETOVÁ

VĚČNÝ NACISTA

Z KONCENTRAČNÍHO TÁBORA MAUTHAUSEN DO KÁHIRY
NEÚNAVNÉ PÁTRÁNÍ PO LÉKAŘI SS ARIBERTU HEIMOVÍ

TRITON

TRITON
Praha/Kroměříž

NICHOLAS KULISH ● SOUAD MEKHENNETOVÁ

VĚČNÝ NACISTA

KATALOGIZACE V KNIZE - NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Kulish, Nicholas

[Eternal Nazi. Česky]

Věčný nacista : z koncentračního tábora Mauthausen do Káhiry : neúnavné pátrání po lékaři SS Aribertu Heimovi / Nicholas Kulish, Souad Mekhennetová ; přeložil Václav Petr. -- 1. vydání. -- Praha : Stanislav Juhaňák - Triton, 2016

Přeloženo z angličtiny

ISBN 978-80-7553-010-3

329.17-051 * 341.322.5-051 * 329 * 341.49:341.322.5 * (430)

- Heim, Aribert, 1914-1992

- nacisté -- Německo -- 20. století

- váleční zločinci -- Německo -- 20. století

- stíhání válečných zločinů

- biografie

329 - Politické strany a hnutí [15]

929 - Biografie [8]

NICHOLAS KULISH • SOUAD MEKHENNETOVÁ

VĚČNÝ NACISTA

Z KONCENTRAČNÍHO TÁBORA MAUTHAUSEN DO KÁHIRY
NEÚNAVNÉ PÁTRÁNÍ PO LÉKAŘI SS ARIBERTU HEIMOVÍ

přeložil Václav Petr

Stanislav Juhaňák – TRITON

VĚČNÝ NACISTA

Z KONCENTRAČNÍHO TÁBORA MAUTHAUSEN DO KÁHIRY

Neúnavné pátrání po lékaři SS Aribertu Heimovi

Nicholas Kulish, Souad Mekhennetová

Tato kniha ani žádná její část nesmí být kopírována, rozmnožována ani jinak šířena bez písemného souhlasu vydavatele.

Redakční poznámka k českému vydání

Historické názvy z německého prostředí (gestapo, wehrmacht, luftwaffe, freikorps, führer atd.), stejně jako označení dějinných událostí (norimberský proces, noc dlouhých nožů, křišťálová noc) uvádíme na doporučení Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i., s malými počátečními písmeny.

Copyright © 2014 by Nicholas Kulish and Souad Mekhennet

© Stanislav Juhaňák – TRITON, 2016

Translation © Václav Petr, 2016

Cover © Dagmar Krásná, 2016

Vydal Stanislav Juhaňák – TRITON,

Vykáňská 5, 100 00 Praha 10,

www.tridistri.cz

ISBN 978-80-7553-010-3

OBSAH

Prolog	9
Věčný nacista	14
Epilog	235
Poděkování	238
Poznámky	242
Literatura	288
Rejstřík	301

PROLOG

Černobilou fotografií protínají rýhy a vrásky po dvoudenním skládání a rozkládání. Na okrajích zešedla, jak se prodejcům, kteří si ji prohlízejí, potí prsty. Již desítky dotazovaných si ji přidržely před očima a pozorně zkoumaly tvář na snímku – tvář Evropana středního věku, který s náznakem úsměvu upírá zrak do objektivu fotoaparátu. Zvětšenina staré fotografie z cestovního pasu zatím vyvolává u oslovených lidí převážně udivené pohledy a stále stejnou pátravou otázku: „Proč,“ zajímají se a ukazují na snímek, „proč ho hledáte?“

Na káhirských ulicích ho nikdo nepoznává, jenže záliba Egyptanů v dobrých příbězích je téměř stejně nutková jako jejich záliba v dobrých vtipech. Svě televizní mýdlové opery vyvázejí na Blízký východ a do dalších zemí už velmi dlouho, takže bezpečně rozpoznají, který dobrodružný, romantický, tajemný či detektivní příběh je opravdu dobrý.

Možná odhadují, že pátráme po ztraceném otci či mnohem spíše po někom, kdo nezaplatil dluhy. Nebo po někom, kdo má potíže se zákonem. Nacházíme se koneckonců v Káhiře roku 2008, kde můžete narazit na tajného důstojníka bezpečnosti na každém rohu.

Dostáváme tip: zeptat se v některém hotelu ve čtvrti al-Azhar. Provozovatelé a recepční desítky malých hotýlků nicméně i zde odpovídají shodně: „Neznáme ho.“ Když posléze jednomu muži položíme pár otázek, vzpomene si: „Je tu bývalý hotel, tu a tam ubytoval cizince, najdete ho na Portsaidské ulici nedaleko nadjezdu.“

Celá čtvrť se jmenuje podle mešity al-Azhar, postavené v desátém století a patřící k nejvýznačnějším světovým střediskům islámské učenosti. Se svými pěti minarety by mešita měla zrcadlit nebeskou slávu, jenže v ovzduší na Portsaidské ulici se mísí štiplavý pach spalovaných odpadků s pachutí masa vystaveného před vchody do krámků řezníků až příliš dlouho. Poválečná osmipodlažní betonová budova hotelu Kasr el-Madina se tyčí do výše, její pochmurnou bezbarvost narušují jen zelené a modré okenice, ale ani ty nepůsobí na návštěvníky nijak povzbudivě. Hotel již v provozu není, ale stále na

sebe upozorňuje velkými písmeny – jedna nožička písmene *K* ve slově „Kasr“ však odpadla, stejně jako polovina písmene *H* ve slově „Hotel“.

Dva muži v potměnělém vestibulu, dosud hluboce zabraní do diskuse, přerušují hovor, aby příchozím poradili. Jeden z nich, Abu Ahmad, říká, že zná majitele hotelu. „Pracoval jsem tu řadu let, čas od času jsem v hotelu vypomáhal,“ říká a bere do ruky černobílý portrét. „Toho muže znám,“ přikyvuje. V jeho očích se zaleskne slza. „Cizinec, bydlel nahoře, pan Tárík,“ vysvětluje. „Tárík Husejn Faríd.“

Abu Ahmad ochotně sděluje, co o něm ví, ale trvá na tom, že mnohem lépe Táríka zná Mahmúd Doma, syn bývalého hoteliéra. Stačí pár telefonátů a získáváme Domovo číslo. „Haló?“ ozve se ve sluchátku hluboký hlas. „Ano, tady Mahmúd. Co si přejete?“ Když uslyší jméno Tárík Husejn Faríd, přisvědčí: „*Amu*,“ což v arabštině znamená strýček.

O pár dní později proniká lomoz pouličního ruchu Nasr City Káhirského gubernorátu do obchodu s dámským oblečením, který provozuje Domova rodina. Bratr Mahmúda Domy otevírá starou diplomatku. Kůži pokrývá vrstva prachu, zámek lze stěží otevřít, jak je zrezivělý. Aktovka je plná listin, některé se jeví jako důležité dokumenty, zbytek tvoří výstřižky z časopisů vášnivého čtenáře. Jsou tu také zažloutlé dopisy psané modrým inkoustem německy, anglicky i francouzsky, žádosti o trvalý pobyt v Egyptě, stvrzenky o bankovních převodech z Egyptské národní banky. Objevuje se i kopie poslední vůle a závěť rozdělující majetek mezi dva syny.

Mnoho nových výstřižků z nemalé části Izraele se týká Hitlera a nacismu. Na dně aktovky se tísni několik duplicitních fotografií dlouhých řad bílých křížů za hranicemi koncentračního tábora. Stránky pokrývá horečnatý rukopis, pisatel konstatuje a vzápětí vyvrací obvinění z nejbrutálnějších zločinů spáchaných v táboře, popravy, vivisekce, stínání hlav. Několik jmen se vytrvale opakuje: Kaufmann, Sommer, Lotter, Kohl a Simon Wiesenthal, muž, jenž v 60. letech minulého století proslul jako lovec nacistických válečných zločinců.

Pod většinou dopisů je podepsán Ferdinand Heim nebo Aribert Ferdinand Heim. Na rozdíl od jména Tárík Husejn Faríd rezonuje jméno Aribert Ferdinand Heim značnou částí světa. Aribert Heim nezní jako jméno islámského konvertity prožívajícího své dny v poklidu levného hotelu, muže hrajícího si s dětmi, čtoucího knihy a vyrážejícího na dlouhé procházky po městě. Heim působil jako lékař

v Hitlerových elitních ozbrojených silách SS v koncentračním táboře a později se stal obviněným vrahem. Dnes má podobu fantoma hledaného vyšetřovatele válečných zločinů již od roku 1946.

Na konci války vyšetřovatelé stěží tušili, kdo je Aribert Heim. Považovali jej nejspíš za malou rybu, ne za architekta holokaustu formátu Adolfa Eichmanna či za předního odborníka na nacistickou pseudo-vědu typu Josefa Mengeleho. Byl prostě jedním z tisíců bezvýznamných zaměstnanců koncentračních táborů a táborů smrti řízených SS. V rozmezí desetiletí, během nichž se nacističtí vrazi seznamovali se šibenicí, káli se či umírali nepoznání, však význam tohoto lékaře zvolna rostl. Heim se nakonec stal nejhledanějším nacistickým válečným zločincem vůbec.

V mládí se Aribert Heim vypracoval ve sportovce olympijských kvalit, dokonce se úspěšně začlenil do rakouského národního hokejového mužstva. Své medicínské vzdělání, jež mělo sloužit k záchraně nemocných, však jako lékař a příslušník SS proměnil ve zhoubnou, smrtící mašinerii. Vyšetřovatelé měli k dispozici jen dvě Heimovy fotografie, z nichž jedna zachycuje pohledného lékaře ve smokingu. Poslední známou Heimovou rezidencí, kterou se jim podařilo vypátrat, bylo třípytivé lázeňské město Baden-Baden – „Baden v Bádensku“ – s luxusními hotely a kasinem, kde tento lékař bydlel v nádherné, sněhově bílé vile. Orgány činné v trestním řízení zjistily, že na svém berlínském bankovním účtu zanechal Heim celé jmění – přes milion amerických dolarů.

V roce 2007 prohlásil bývalý plukovník Izraelských obranných sil Danny Baz, že se jako příslušník tajné buňky lovců nacistů Sova (*Owl*) zúčastnil Heimova vystopování. Nepolapitelný Heim podle něho vedl podzemní mocnou organizaci bývalých důstojníků SS. Baz tvrdil, že se po přestřelce v severní části státu New York dostal k vodotěsné aktovce obsahující pistole, bankovky, diamanty a falešné pasy. Baz píše: „Ve vnitřní kapse aktovky se nalézá skvostný samonabíjecí luger; uprostřed pažby ze slonoviny je vyrytá svastika, vykládaná zlatem a stříbrem, pod ní jméno majitele: Aribert Heim.“

Nakonec se ukázalo, že si Baz historku o lovu nacistů vymyslel. Jenže tyto a podobné příběhy z Heima vytvořily působivý symbol. Nikdy nezapomenout se stalo principem, otázkou nesplaceného dluhu šesti milionům obětí, demonstrativním zvoláním: „Pořád jsou mezi námi!“

Německo je často vychvalováno jako výjimečná země, která se dokázala vypořádat se svou násilnickou minulostí. Obětavé nadšení Německa přijmout zodpovědnost za chyby minulosti, vyrovnat dluhy a postavit před soud válečné zločince se dodnes vyzdvihuje jako vzor, z něhož by si měly vzít příklad ostatní země, od Japonska přes Turecko až po Rwandu. Stíhání nacistických válečných zločinců navíc pomohlo položit základy pro právě probíhající experiment s Mezinárodním trestním soudem.

Německá cesta však nebyla ani přímá, ani nevyhnutelná. V poválečných letech bylo pátrání po válečných zločincích přenecháno okupačním spojeneckým silám, jež byly místními občany obviňovány, že z pozice vítězů zavádějí svévolné a přehnaně tvrdé formy spravedlnosti. Spojenci postupně upustili od trestání Němců a soustředili se na eskalaci napětí mezi Spojenými státy americkými a Sovětským svazem. Američané ztratili o uzavřený konflikt zájem, soustředili se na konflikt nadcházející a zaměstnali bývalé nacisty jako protisovětské vyzvědače.

Jakmile Spojené státy americké projevíly ochotu zapomenout na minulost, Němci jim s potěšením vyšli vstříc. Během období rychlé rekonstrukce v 50. letech minulého století, jež vešlo do dějin jako německý hospodářský zázrak, se většina Němců jednoduše snažila zapomenout, co se za nacistického režimu odehrálo. Těživé břemeno historie spočinulo na bedrech nevelkého počtu mužů a žen – policejních důstojníků, prokurátorů a politiků se svědomím a smyslem pro povinnost vůči obětem. Jejich úsilí domoci se spravedlnosti jim po léta nepřinášelo žádné uznání, jen urážky. Vysloužili si nálepku zrádců. Jednotlivé případy byly ignorovány, podceňovány, odkládány, dokonce sabotovány bývalými nacisty zastávajícími významné funkce nejen v donucovacích orgánech a soudnictví, ale i v bonnském kancléřství.

Avšak ani po desetiletích, kdy se v Německu stalo módou kát se za zločiny holokaustu, si společnost nebyla ochotna přiznat vinu individuální, spíše jen kolektivní, náležitě rozředenou. Uvažovalo se asi takto: nacistické Německo se dopustilo ohavných skutků, ale otcové, synové, bratři a přátelé v podstatě jen plnili rozkazy. Mnozí vrahové se proto trestu nedočkali, neboť jejich trestní stíhání se jevílo jako tyranie zejména tehdy, když bylo vedeno pár desítek let po válce proti zjevně vzorným občanům. V obecných představách financovaly život prchajících kumpánů ve zbrani tajné spolky bývalých nacistů,

například neblaze proslulá ODESSA. Ve skutečnosti však lidem Heimova typu nepomáhal k dlouhodobému útěku před spravedlností vliv podzemních organizací, ale spíše podpora rodiny a přátel.

Jako poslední se z aktovky vynořují listy psané pečlivým dětským rukopisem, doprovázené obrázky tanků a vojáků, kreslenými pusinkami a zprávami o úspěších ve škole. V jednom dopise líčí chlapec Rů svou nedávnou nehodu na kole. Dopis je na rozdíl od fotografie otce, která vedla k objevení aktovky, ve špatném stavu. Je zjevně mnohokrát čtený, skládaný milimetrový papír celý užmoulaný. Píše se v něm, že chlapec jel s kamarádem na výlet a kola se srazila. Rů spadl na zem, zranil se a krvácel. „Jizvy se zase dobře zahojily. Během takových nehod si však uvědomujeme, jak moc nám scházíš,“ stýská si otcí. Rodina na tatínka denně myslí a doufá, že se s ním brzy všichni shledají.

„Pak se konečně dočkáme klidu,“ píše syn. „Nepropadneme proto zoufalství, ale ještě trpělivě počkáme.“

1. KAPITOLA

Nazvali to nultá hodina. Šestiletý válečný konflikt vyvrcholil nálety, shazováním zápalných pum, dělostřeleckou kanonádou a tanky valícími se krajinou. Města se proměnila v sutiny. Smrt a zkáza zavládly v nacistickém Německu, když zbytek Evropy zavítal do říše s myšlenkou na odvetu. Spojenci zvítězili, ale evropský kontinent se utápěl v chaosu. Evropou se daly na pochod nepřehledné zástupy zoufalců. Celá procesí vysídlených osob zablokovala silnice ve všech směrech: Poláci se vraceli domů z nucených prací, váleční zajatci mířili do Francie a Velké Británie, téměř dvanáct milionů etnických Němců vypuzených z Polska, Československa, Jugoslávie a dalších zemí hledalo útočiště v Německu a Rakousku. Nejděsivějším dojmem působili ti, kteří přežili věznění v koncentračních táborech a kráčeli nyní osvobozenou zemí jako oživlí kostlivci. Svět si již záhy uvědomil, že zločiny spáchané ve jménu nacistického Německa značně přesáhly běžná porušení válečných pravidel.

Vrchní velitelství spojeneckých expedičních sil připravilo seznam osob podezřelých z válečných zločinů. Byl znám jako Ústřední evidence válečných zločinců a podezřelých osob (*Central Registry of War Criminals and Security Suspects* čili CROWCASS). První verze tohoto seznamu obsahovala sedmdesát tisíc jmen. Podle některých odhadů v něm chybělo přibližně 160 tisíc osob. Spojenci však čelili problému, jak uprostřed neklidu a zmatku v měsících po nacistické kapitulaci najít a potrestat alespoň oněch sedmdesát tisíc pachatelů. Jen samotní Američané si museli nějak poradit s přibližně 7,7 milionu internovaných příslušníků německého vojska, včetně vojáků pravidelného wehrmachtu, členů polovojského křídla nacistické strany, tzv. oddílů SA (*Sturmabteilung*), kteří sehráli klíčovou roli v Hitlerově vzestupu k moci, vysokých vládních představitelů, kteří zaváděli vražedná politická pravidla, a včetně příslušníků Hitlerova obávaného předvoje, „ochranných oddílů“ *Schutzstaffel*, známých spíše jako SS. Ukázalo se, že odlišit je od sebe není snadné.

Jedním z vodítek, jak zjistit, kdo je kdo, bylo tetování s vyznačením krevní skupiny na vnitřní straně levé paže, jež bývalo povinné pro všechny nové příslušníky SS. Zajatí vojáci byli postaveni do řady a zjišťovalo se, zda nemají zrádné tetování. Ne vždy však tato metoda fungovala. Dva z nejhledanějších válečných zločinců, Adolf Eichmann a Josef Mengele, tak odhaleni nebyli. V německých ozbrojených silách sloužilo sedmnáct mužů jménem Josef Mengele, a když byl zajat pravý lékař z koncentračního tábora Auschwitz, uvedl příjmení Memling – po známém bavorském malíři. Tetován nebyl a prohlásil, že je obyčejným lékařem, který sloužil u wehrmachtu. Nakonec, podobně jako Eichmann, z internace uprchl. Když začal norimberský proces, ani jeden z nich nebyl nucen usednout na lavici obžalovaných.

Stíhání válečných zločinců představovalo jen jednu ze spojeneckých povinností, a nikoli tu nejnaléhavější. Německo nevyjednávalo o příměří, spíše prožívalo šok z totální porážky. Lidé hladověli a bylo nutné sklízet úrodu na polích, a tak byly během několika měsíců propuštěny na svobodu miliony válečných zajatců. Třetí americká armáda propustila 8. června přes půl milionu zajatců; uskupení dvanácté armády propouštělo denně přibližně třicet tisíc zajatců. Mezitím britská armáda, jako součást operace Ječné zrna (*Operation Barleycorn*), poslala domů 300 tisíc německých zajatců, zejména proto, aby měl kdo sklízet úrodu na německých polích. V srpnu 1945 tento počet přesáhl milion, a tak mohli být bývalí vojáci zaměstnání i v dolech a dopravě. Bylo nutné odklidit závratné množství trosek a sutin, znovu postavit mosty, zneškodnit nevybuchlé bomby. Musela být opět zprovozněna telekomunikační síť a obnoveny poštovní služby, systémy silniční, železniční, a dokonce i místní hromadné dopravy.

Dne 29. června 1945 vydalo Vrchní velitelství spojeneckých sil v Evropě demobilizační rozkaz č. 5, v němž nařizovalo všeobecné propuštění německých zajatců s výjimkou „automatických internačních kategorií“, kam patřili například příslušníci SS a váleční zločinci. Zajatí vojáci jednoduše podstoupili lékařskou prohlídku a dostali k vyplnění dotazník. Pohovor byl stručný. Propuštěný voják obdržel přiděl na cestu domů – půl bochníku černého chleba a zhruba půl kilogramu sádla. Při takové rychlosti a obrovských počtech lidí se samozřejmě mezi propuštěnými zajatci museli ztratit i někteří váleční zločinci.

Jedním z internovaných mužů byl i hauptsturmführer Aribert Ferdinand Heim, rakouský lékař ozbrojených sil SS, vojenského křídla SS, z něhož povstala paralelní německá armáda. Navzdory zajetí

Heim nadále sloužil jako lékař a léčil raněné Němce v 8279. všeobecné nemocnici poblíž Carentanu ve Francii, přibližně třicet kilometrů od normandské pláže Omaha. Nemocnice byla v podstatě obrovským stanovým komplexem, který původně využívali Američané jako polní nemocnici a jež Spojené státy americké posléze věnovaly Němcům. Když v květnu 1945 toto zařízení navštívili pracovníci Červeného kříže, leželo tam 1417 raněných a nemocných vojáků. Inspektor Červeného kříže shledal podmínky v nemocnici „excelentními“ a pochvaloval si dobrovolníky z řad německých vojáků. Péče o pacienty zde prý byla lepší než na německé straně v posledních letech války.

Ve stanech bývalo ve dne horko a v noci mrazivo, ale k dispozici zde byly operační prostory, rentgeny i laboratoř. Podle pozorovatele Červeného kříže bylo zařízení zásobeno chirurgickým vybavením i léky. Nemocnici provozovali výhradně němečtí lékaři, na jejichž práci dohlíželi jen čtyři američtí důstojníci. „Z profesionálního hlediska,“ zdůraznil inspektor Červeného kříže, „spolupráce mezi americkými a německými lékaři funguje dobře.“ Tím myslel i dr. Heima, který svými schopnostmi a spolehlivostí udělal na americké nadřízené dojem. V doporučení napsal americký kapitán Edward S. Jones, že Heimova práce na chirurgickém oddělení „byla výtečná a měla zásadní význam pro péči o pacienty z řad válečných zajatců“.

Heim navázal přátelské známosti s kolegy lékaři, a dokonce i s německým pastorem Wernerem Ernstem Linzem. Pastor si všiml, že Heim „praktikoval své lékařské umění nesmírně zodpovědným způsobem, s ohledem na zdraví a pohodu svěřených vojáků“. Doktor Heim zejména projevoval obětavost při léčení onemocněných přenášených pohlavním stykem, snažil se pacientům ze všech sil pomoci, napsal Linz v doporučujícím dopise. Během války Heim hodně cestoval, ale skončil opět tam, kde začal – ve Francii. Když Němci v roce 1938 anektovali Rakousko, Rakušané měli stejnou vojenskou povinnost jako jejich noví spoluobčané. Když byl Heim dotazován, trval na tom, že jej přidělili k waffen-SS proti jeho vůli. Poté, co v pětadvaceti letech získal ve Vídni doktorát z medicíny, byl během německé invaze do Francie v roce 1940 nasazen jako řidič. Poté asistoval při přesídlování etnických Němců v Jugoslávii a při řešení následků zemětřesení v Rumunsku. Sloužil i v chladných končinách na východní frontě v Norsku a Finsku, kde byl v boji zraněn.

Jen osm dní poté, co první americký voják překročil 7. března 1945 Rýn, byla Heimova jednotka zajata v Buchholzi v západním

Německu. Heim měl štěstí, že se stal válečným zajatcem Američanů a nehrozila mu cesta na Sibiř v doprovodu sovětských vojáků. Byl převezen do francouzského tábora pro válečné zajatce.

Ve zmiňované Ústřední evidenci válečných zločinců a podezřelých osob (CROWCASS) sice Heim veden nebyl, ale jako bývalý příslušník waffen-SS byl spojenci zařazen do „automatické internační kategorie“, takže nebylo snadné dosáhnout propuštění. Pokud by nedošlo k nedopatření, bylo jeho věznění a trestní stíhání jisté. Ze všech míst nasazení, jimiž Heim během války prošel, však jedno v jeho osobní složce chybělo, přičemž není jasné, zda se tak stalo v důsledku nedbalosti, nebo záměru – malé rakouské městečko Mauthausen.

2. KAPITOLA

Od osvobození dr. Arthura A. Beckera z šestiletého vězení v koncentračních táborech v Německu a Rakousku ještě neuplynulo ani devět měsíců a tento muž již pracoval jako zvláštní vyšetřovatel týmu 6836 americké armády pro vyšetřování válečných zločinů. Doktor Becker byl štíhlý hnědooký pětapadesátník s nápadnými mezerami mezi zuby, rodák z braniborské Přemyslavi (severoněmeckého Prenzlau). V době, kdy byl zatčen a uvězněn, byl dr. Becker spisovatel, studoval farmakologii a bydlel ve Stuttgartu. Během věznění nosil zelený trojúhelník obyčejného kriminálního, ale ihned po osvobození řekl americkým představitelům, že jeden z jeho dědečků byl židovského původu. Zatčen byl za kritické poznámky o SS po událostech křišťálové noci.

Američtí vyšetřovatelé válečných zločinů usilovali o rychlé shromáždění důkazů pro soudní procesy, jež chtěli uskutečnit v okupačních zónách, ale trpěli katastrofálním nedostatkem lidí. Potřebné síly se nejprve přemístily do Tichomoří, kde Spojené státy americké dosud válčily s Japonskem. Po japonské kapitulaci se američtí vojáci urychleně vrátili domů. Muži vybraní pro vyšetřování válečných zločinů byli „převážně nervově vyčerpaní tankoví důstojníci, jimž bylo přidělení k nové jednotce umožněno jako určitá forma rekreace a rekonvalescence,“ vzpomínal jeden z prokurátorů. „Posedávali a neměli tušení, co dělat.“ Náročnost úkolu a jazyková bariéra vyžadovaly pomoc místních lidí. Z řad bývalých vězňů koncentračních táborů se naštěstí rekrutovali nadšení dobrovolníci, mezi nimi i Arthur Becker.

V pátek 18. ledna 1946 měl Becker ve Vídni schůzku s dalšími bývalými vězni, ráno s Josefem Kohlem, odpoledne s Augustem Kamhuberem. Výpovědi svědků se měly týkat zabíjení spojeneckých válečných zajatců a porušování ženevských úmluv. Podobně jako Berlín i rakouské hlavní město bylo v té době rozděleno na svěbytné okupační zóny jednotlivých spojenců – na zónu britskou, francouzskou, americkou a sovětskou – a na jednu mezinárodní, společně spravovanou zónu v prvním obvodu. Velitelství vyšetřovacího týmu,

pro který pracoval Becker, sídlilo v Salzburgu, ale i tak jednoduchý akt, jakým bylo získání svědectví lidí ze sovětského sektoru, vyžadoval mezi vzájemně stále nedůvěřivějšími válečnými spojenci zvláštní ujednání. Přemístění svědků ze své zóny by Rusové považovali za „únos“.

Válečná zkáza zastínila většinu bývalé vídeňské slávy. Než letecké bombardování završila ofenziva Rudé armády, která město obsadila, značná část starého prvního městského obvodu ležela v troskách. Celkem bylo poškozeno či zničeno zhruba osmdesát tisíc domů. Útočiště zde hledaly vysídlené osoby z celé Evropy, včetně lidí přeživších věznění v koncentračních táborech a nucené práce. Bytová krize se stupňovala. Město postrádalo dodávky plynu a elektřiny, nefungovaly telefonní služby a vídeňští občané dostali od okupačních vojsk v zájmu ochrany před třeskatou poválečnou zimou povolení pokácet množství stromů, jež dosud lemovaly jejich rozkošné městské třídy.

Nouze a přidělový systém nebyly pro Josefa Kohla ničím neobvyklým, neboť vyrůstal v chudobě a jako dítě míval často hlad. Jako dospělý měl málo vlasů a sebevědomý úsměv s pevně sevřenými rty, patrně aby zakryl velké a poněkud křivé zuby. Tento rakouský komunista vypadal spíše jako studovaný účetní, jímž býval, než se stal pouličním bojovníkem. Josef Kohl se v roce 1934 zúčastnil bojů na barikádách, kde bránil rakouskou republiku proti fašistickému pokusu o převzetí moci, ale kulka jej zasáhla do prsou a prošla plícemi. Poté, co bylo Rakousko vstřebáno nacisty do rozrůstající se třetí říše, si gestapo pro Kohla přišlo a uvěznilo jej. Po několika měsících strávených v žaláři gestapa na náměstí Morzinplatz v centru Vídně jej nacisté převezli do nechvalně známého koncentračního tábora Dachau na předměstí Mnichova.

O rok později, v září 1939, byl Kohl opět přemístěn, tentokrát do rok starého tábora v Horním Rakousku. Heinrich Himmler si tuto lokalitu vybral z ekonomických důvodů, neboť zde mohl vězně využít k otrockému lámání žuly v kamenolomu Wiener Graben. Tábor dostal jméno podle nedalekého městečka Mauthausen. Vězňové byli pod pohrůzkou násilí i hromadných poprav nuceni vynášet těžké kameny do 186 příkrých schodů vytesaných do svahu kopce. Mnoho jich zemřelo vysílením. Vězňové si nakonec vybudovali své vlastní vězení, jež bylo při pohledu zvenčí mezi ostatními koncentračními tábory unikátní, opatřené vysokými kamennými zdmi a strážními věžemi, jež táboru propůjčovaly vzhled středověkého hradu.

Než nacisté otevřeli vyhlazovací tábory v Polsku, Mauthausen představoval v rámci stávajících tří kategorií táborů jediný koncentrační tábor III. kategorie pro tzv. nenapravitelné nepřátele říše. To znamenalo, že podle měřítek samotných nacistů šlo o nejdrsnější tábor z celé sítě, drsnější než Dachau, Buchenwald či Auschwitz, uzpůsobený k „vyhlazení skrze práci“ – *Vernichtung durch Arbeit*. Během prvního roku byla zabita či zemřela více než polovina z téměř 16 tisíc vězňů tábora. Josef Kohl v Mauthausenu zůstal celkem téměř šest let až do samotného osvobození v závěrečných dnech války. Nyní byl opět svobodný, žil se svou ženou Agnes a stál v čele skupiny Lidové solidarity (*Volkssolidarität*), organizace bývalých vězňů koncentračního tábora.

Beckerův rozhovor s Kohlem začal za pět minut jedenáct dopoledne tím, že svědek sdělil své životopisné údaje, svou adresu na Endergasse ve čtvrti Hetzendorf jižně od vídeňského centra a vysvětlil důvody, proč byl uvězněn v Mauthausenu. Když měli formality za sebou, Becker se zeptal: „Co víte o týrání a vraždění anglických nebo vůbec anglo-amerických válečných zajatců?“

„První angličtí zajatci, kteří seskočili padákem nad Francií, kde si posléze opatřili civilní šaty, byli v roce 1940 odvezeni do Mauthausenu a tam zastřeleni jako vyzvědači,“ odvětil Kohl. Podle čeho Kohl poznal, že to byli Angličané? Kohl vysvětlil, že anglicky umí a že s těmito muži před jejich popravou hovořil. Dále popisoval hrubé zacházení se spojeneckými piloty v červenci roku 1944, zmínil se o tom, jak byli kopáni a jak jim dozorcí třískali hlavou o zeď, a jmenoval příslušníky SS, kteří za to byli zodpovědní.

Arthur Becker chtěl vědět, co by mu Josef Kohl mohl říci o hrubém zacházení s vězni a o jejich zabíjení. „Od dubna 1940 do června 1941 jsem asistoval jako úředník na ošetřovně,“ odpověděl Kohl. „V rámci toho jsem se stal svědkem prvních usmrcení injekční stříkačkou.“

„Jakého typu byli usmrcení vězňové?“ zajímal se Becker.

„Hlavně a především šlo o lidi, kteří se nehodili k práci, slabí a nemocní.“

„Věděl jste ještě o jiných zvěrstvech, jichž se dopouštěli lékaři SS v táboře?“ zeptal se Becker.

„Ano. Táborový lékař doktor Heim měl ve zvyku dívat se vězňům do úst za účelem zjištění, zda mají chrup v bezvadném stavu. Pokud takový chrup měli, zabil tyto lidi injekcí, usekl jim hlavu a nechal ji celé hodiny vařit v krematoriu, dokud nebyla lebka holá, zbavená

veškerého masa. Takové lebky pak používal jako dekoraci na svůj pracovní stůl nebo na stoly přátel.“

„Můžete mi o doktoru Heimovi říci ještě něco?“ vybídl jej Becker.

„Pro experimenty si vybíral vězně tak, že je nejprve důkladně vypovídal; hlavně ho zajímal rodinný stav vězně, zda je jeho rodina zabezpečena pro případ, že by se s ním něco stalo. Jakmile získal potřebné informace, uskutečnil chirurgické zákroky na zdravých lidech. Svou výmluvností je přesvědčil, že podstoupí jen drobnou, neškodnou operaci, a hned jak se zotaví, budou neprodleně propuštěni domů. Pak přistoupil k nejtěžším a nejsložitějším zákrokům, například k operacím žaludku, jater, dokonce i srdce, jež nezbytně končily smrtí pacientů. Ti lidé byli naprosto zdraví a operace sloužily k ryze experimentálním účelům,“ dodal Kohl.

„Nevíte, zda je doktor Heim dosud naživu?“ otázal se Becker.

„O tom nemám vůbec žádné konkrétní informace,“ odvětil Kohl.
„Nelze vyloučit, že se skrývá.“

3. KAPITOLA

Nad hlavním vchodem do prostoru zděných baráků tábora Dachau visí nový nápis: „Úsek pro válečné zločiny, sekce soudcovsko-advokátní, velitelství Třetí armády Spojených států amerických“. Tam, kde kdysi neomezeně panovala zlovlná moc SS, nyní sedí důstojníci americké armády v uniformách, za zády prapory zdobené hvězdami a pruhy. Dne 29. března 1946 eskortovali příslušníci americké vojenské policie do soudní síně jedenašedesát obžalovaných z koncentračního tábora Mauthausen. Původní obžaloba zahrnovala šedesát jmen, z nichž jedno bylo dopsáno do strojopisného seznamu ručně. Patřilo jednomu z nejkřutějších dozorců kamenolomu, Hansi Spatzeneggerovi.

Ke konci války zaměstnávalo jen samotné velitelství koncentračního tábora přes 350 lidí. Mauthausen (hlavní tábor a devětačtyřicet pobočných táborů) se rozkládal na obrovské ploše rakouské krajiny a hlídalo ho téměř deset tisícovek strážných. V táboře pracovalo přes padesát lékařů SS. Prvním důležitým soudním procesem se zaměstnanci tábora Mauthausen byl případ *Spojené státy americké versus Hans Altfuldisch a spol.* Mezi obžalovanými byli vedoucí představitelé nacistické strany, ale i obyčejní dozorcí. Jeden z amerických zpravodajských důstojníků kriticky přirovnal zařazení některých jedinců mezi jedenašedesát obžalovaných k „hodu kostkami či roztočení kola rulety“.

Souzení muži nebyli vybráni náhodně, ale ani ne proto, že se dopustili nejvážnějších zločinů. Vrchní prokurátor podplukovník William Denson měl v úmyslu vytvořit precedens, jenž by umožnil dosáhnout usvědčení v následujících procesech snadněji. Chtěl proto co nejširší možný průřez personálem tábora. Nakonec si Denson vybral obžalované, jejichž „věk se pohyboval od jedenadvaceti do dvaasedesáti let, mezi nimiž bylo dvačtyřicet Němců, dvanáct Rakušanů, tři Češi, dva Jugoslávci, jeden Rumun a jeden Maďar“ a kteří „sloužili ve více než patnácti pobočných táborech, včetně zařízení pro eutanazii na Hartheimském zámku“. Lomy spravoval civilní zaměstnanec

firmy spadající pod SS. Celkem osm obžalovaných patřilo k lékařskému personálu tábora.

Druhého dne předstoupil jako svědek před soud ředitel Innsbruckých plynáren Ernst Martin. V době, kdy byl v Mauthausenu vězněm číslo 3148, se Martin vězňům jevil jako nezaujatý kancelářský typ, vzorový vězeň-úředník. V dubnu 1945 mu bylo nařízeno spálit veškerou dokumentaci hlavního lékaře, jež se týkala vězňů i zaměstnanců z řad SS. Spalování papírů trvalo přes týden. „Materiál byl tak rozsáhlý, protože v něm bylo zaznamenáno přibližně 72 tisíc úmrtí a pro každé z nich byla jedna složka, takže jsme ho spalovali bez přerušení osm dní,“ sdělil Martin soudu. „Některé knihy úmrtí se mi podařilo zachránit a ukrýt, neboť procedura byla nesmírně zdlouhavá, bylo toho obrovské množství, a tak spalování zabralo dlouhou dobu.“

Nejinkriminovanější materiály Martin ukryl do skříně se starým chirurgickým vybavením ve sklepení bloku pro nemocné vězně. Kdyby jej při tom příslušníci SS přistihli, na místě by jej popravili. Uchoval třináct tlustých svazků se záznamy o 71 856 oficiálních úmrtích v táboře. Martin dosvědčil, že příčiny úmrtí se rutinně falšovaly a že o množství vězňů usmrcených injekcí se nevedly záznamy vůbec žádné.

Martin zachránil i knihu operací, nyní důkazní materiál obžaloby č. 15, obsahující záznamy o chirurgických zákrocích v táboře. Pod výkony se od podzimu roku 1941 podepisoval na okraj stránky dr. Heim, píšící písmeno *H* ve svém jménu s charakteristickou dvojitou smyčkou, takže se téměř podobalo nakloněnému symbolu pro nekonečno. Ačkoli se v Mauthausenu dělo mnohé mimo zápis, oficiálně provedl Heim v táboře 263 operací. Z jedenácti jím operovaných židovských vězňů všichni zemřeli během pár týdnů. V pěti řadách obžalovaných, kteří jsou nuceni poslouchat nepříznivá svědectví, však dr. Heim nesedí.

Mezi těmi, kteří stanou před soudem, je i bývalý hlavní lékař tábora Mauthausen, dr. Eduard Krebsbach. Přiznává, že k usmrcení injekcí vytrídil zhruba dvě stovky pacientů trpících tuberkulózou a později, na příkaz velitele tábora, vybral k usmrcení v plynových komorách ještě dvě tisícovky vězňů. Během procesu vysvětluje obžalovaný dr. Krebsbach, že pouze plnil rozkaz podrobit eutanazii „bez nadějně nemocné“, a odvolává se na nacistickou doktrínu, která takový postup schvalovala. „S lidmi a se zvířaty je to stejné,“ prohlašuje

dr. Krebsbach. „Zvířata, která přicházejí na svět nějak postižená či jinak postrádající životaschopnost, jsou bezprostředně po narození zabita... Právem každého státu je bránit se proti asociálním elementům a toto právo zahrnuje i ty, kteří se nehodí k životu.“

Nejpodrobnější informace o vraždách páchaných ve jménu lékařské vědy poskytuje několik vězňených českých lékařů, nucených asistovat lékařům SS. Doktor Josef Podlaha uvádí, že téměř okamžitě upozornil americký Kontrašpionážní sbor na „zvrhlé a perverzní praktiky“ lékařů SS. Podlaha rovněž dosvědčuje, že byl přinucen jedním z obžalovaných, dr. Hansem Richterem, asistovat mu při chirurgických zákrocích na zdravých lidech, jež operoval „kvůli nemocem, jimiž netrpěli. Musel jsem mu například asistovat při operaci žaludečních vředů, resekci žaludku, žlučníku, ledvin, a také mozku,“ to všechno proto, aby si Richter tříbil své chirurgické dovednosti.

Dalším svědkem je Josef Kohl, který se vrátil z koncentračního tábora Dachau, kde byl kdysi vězňen, aby se postavil bývalým vězňitelům. Kohl svědčí proti kápovi, který bil vězně, a identifikuje jej mezi muži sedícími na lavicích obžalovaných. Kápo má na krku pověšenou cedulku s černě vytištěným číslem 21. Kohl také identifikuje dozorce s číslem 29 a funkcionáře politického oddělení s číslem 37. Na dr. Heima se však žalobce Kohla ani jednou nezeptá a dr. Heim ani nesedí mezi obžalovanými, kteří čekají na identifikaci. Po muži, který údajně vraždil vězně a jejich lebky si bral jako trofej, tu není ani stopy. Heimovo jméno dokonce chybí na seznamu přibližně tisícovky důstojníků SS, dozorců a dalších zaměstnanců tábora, který Američané získali od přeživších vězňů krátce po osvobození. Verdikty vynesené v mauthausenském procesu se čtou 13. května 1946.

Všech jedenašedesát obžalovaných je usvědčeno a s výjimkou tří jsou všichni odsouzeni k trestu smrti oběšením. Heim mezi nimi sice není, ale není ani zapomenut.

O tři dny později a asi o sto sedmdesát kilometrů dále přes rakouskou hranici má v Salzburském zemském divadle premiéru nová hra o koncentračním táboře, kterou napsal jeden z bývalých vězňů tábora. Ve hře *Cesta do života (Der Weg ins Leben)* čerpal dramatik Arthur A. Becker nejen z osobních zkušeností, ale i ze svědectví, jež jako vyšetřovatel válečných zločinů získal od ostatních přeživších, mezi jinými i od Josefa Kohla.

„Oficiálně tady k vraždám nedochází,“ říká jedna z postav hry, která se jmenuje Hermann. Je to kápo popsáný jako „druhořadý šejdř,

ale jinak dobrý chlap“. Hermann pokračuje: „Lidé tu umírají na zápal plic, slabost nebo některou neškodnou nemoc. V krematoriu se pojistí, aby příčinu smrti nikdo neodhalil. Máme tu lékaře... lékaře? – ne, lovce hlav,“ opravuje se Hermann. „Víte vůbec, kolik zdravých lidí s úplným chrupem v bezvadném stavu zabil jen proto, aby jejich lebky použil jako půvabnou dekoraci na svůj pracovní stůl a stoly banditů z SS?“ Jeden obersturmführer SS ve hře naznačuje, že Heim novému vězni setne hlavu. „Někdo by ho měl představit lékaři tábo-
ra. Možná najde pro jeho lebku využití.“ Důstojník SS zařve na poskoka: „Promluvte s doktorem Heimem. Měl by ho navštívit. Dnes!“

4. KAPITOLA

Židovské historické dokumentační středisko v Linci tvořila jedna malá kancelář se špatně placenými zaměstnanci, kteří na titěrné kartotéční lístky zapisovali poznámky o některých nejtěžších zločinech, jichž se lidstvo stalo svědkem, a kteří věřili, že po čase budou schopni složit ze střípků větší díl mozaiky. Třicet dobrovolníků, z nichž většina našla stravu a přístřeší v táborech pro vysídlené osoby, jakým byl i tábor v linecké čtvrti Bindermichl, shromažďovalo svědectví o nacistických válečných zločinech od přeživších obětí. Nájem a základní výdaje kanceláře na Goethestrasse 63 činily přibližně 50 amerických dolarů měsíčně a hradil je Abraham Silberschein, zámožný Žid a bývalý polský poslanec, žijící nyní v Ženevě. Celý projekt by nicméně nikdy nemohl vzniknout, nebýt rozhodnosti a houževnatosti jeho ústředního mozku – Simona Wiesenthala.

V roce 1947 se osmatřicetiletý Wiesenthal opět shledal se svou ženou Cylou a se svou rok starou dcerou, aby s nimi začal nový život. Wiesenthal vystudoval obor architektura a stavební inženýrství a měl příležitost pohodlně žít jako příslušník střední třídy buď v Rakousku, nebo jako emigrant ve Spojených státech amerických, jak mu někteří členové rodiny doporučovali, případně v Palestině, kam se četní přeživší rozhodli odstěhovat v naději, že se jim podaří založit Židovský stát. Po neklidných a chaotických zkušenostech, jež zažil dokonce i před uvězněním v koncentračních táborech, by se jasně dalo očekávat, že bude chtít Evropu opustit. Místo toho založil dokumentační středisko.

Simon Wiesenthal se narodil na Nový rok 1908 v západoukrajinském městečku Bučač, jež tehdy patřilo k rakousko-uherskému mocnářství. Jeho otec zahynul v bojích první světové války roku 1915. Mladý Simon se štěstím vyvázl živ z kozáckého pogromu. Jeho vlast se stala součástí tzv. Druhé polské republiky. Architekturu a stavební inženýrství studoval nejprve v Praze, poté ve Lvově, kde se usadil se svou ženou. Když byl v roce 1939 uzavřen pakt Molotov–Ribbentrop, na jehož základě si Polsko rozdělili mezi sebe Hitler se

Stalinem, stal se Wiesenthal občanem Sovětského svazu. Ani ne po dvou letech Hitler dohodu porušil, a tak byl Wiesenthal, podobně jako většina evropského židovstva, vydán na milost a nemilost nacistům. Svě manželce Cyle obstaral falešné doklady, jež ji zachránily před tábory smrti, ale jemu samotnému se uniknout nepodařilo.

Když o čtyři roky později odcházel z Mauthausenu, nevážil ani pět-ačtyřicet kilo. Dokázal se vyhnout nástupu do plynové komory. Při mnoha příležitostech jen o vlásek unikl popravě a nakonec, když při ústupu nacistů s ostatními vězni během pochodu smrti málem zemřel hlady, skončil v jednom z baráků tábora Mauthausen, určeném výhradně pro mrtvé a umírající. Když americká armáda tábor osvobodila, Wiesenthal se bránil zdlouhavé rekonvalescenci. Chtěl, aby byli pachatelé hnáni k odpovědnosti. Od záchrany neuplynuly ani tři týdny a Wiesenthal již psal dopis plukovníkovi Richardu Seibelovi, americkému důstojníkovi, jemuž bylo svěřeno velení tábora. Wiesenthal mu nabídl své služby při lovu válečných zločinců. Kromě životopisu poskytl plukovníkovi seznam jedenadevadesáti nacistů, v němž co nejpodrobněji popsal jejich zevnějšek a zločiny. Američané dopis přijali a doporučili mu, aby se ozval, až se alespoň trochu zotaví.

Wiesenthal se ozýval znovu a znovu a jeho vytrvalost se mu záhy vyplatila. Začal pracovat v úseku pro válečné zločiny amerického Kontrašpionážního sboru. Byl tak slabý, že když se vydal do bytu bývalého nacisty, aby zatkl prvního muže, stěží se vyšplhal do schodů. Cestou po schodech dolů k čekajícímu džípu se mu tak točila hlava, že jej zatčený musel podpírat.

Zpočátku Wiesenthal bydlel v táboře pro vysídlené osoby, provozovaném blízko Lince v rakouském okresním městě Leondingu v místní základní škole, do které kdysi jako chlapec chodil Adolf Hitler. Když se lovec nacistů díval ze školního okna, viděl na domek, v němž žili Hitlerovi rodiče, a věděl, že jsou oba pohřbeni na nedalekém hřbitově. Záhy se Wiesenthal přestěhoval do Lince, kde se ubytoval v Landstrasse 40 a zjistil, že jej jen pár dveří dělí od bytu otce a nevlastní matky Adolfa Eichmanna. Když se od maďarských přeživších dozvěděl o Eichmannově pedantské organizaci hromadných deportací v Maďarsku, pro Wiesenthala se z rozhodnutí postavit tohoto masového vraha před soud stala osobní posedlost. Mezitím spoluzaložil hnutí Bricha, jež zprostředkovávalo emigraci přeživších občanů židovského původu z východní Evropy do Palestiny, a spolupracoval

s ním. Z téměř 250 tisíc vysídlených Židů se asi čtyřicet tisíc nacházelo v Rakousku. Wiesenthal uprchlíkům pomáhal spojit se s žijícími členy jejich rodin nebo – mnohem častěji – zjišťovat, jak zemřeli.

V té době byl ještě přesvědčen, že jeho manželka byla za války zabita ve Varšavě. Ve skutečnosti byla nasazena na nucené práce do Německa, kde pomáhala ve zbrojovce při výrobě střeliva. Cyla si rovněž myslela, že je Simon mrtvý. Shodou náhod však později v Krakově potkala společného známého, který právě dostal od jejího manžela dopis, a tak se nakonec shledali. Wiesenthal spočítal, že z příslušníků jeho rodiny a rodiny jeho ženy bylo během holokaustu zavražděno celkem devětaosmdesát lidí. Prořídle rodinné řady Simon a Cyla doplnili 5. září 1946, kdy se jim narodila dcera Paulina Rosa.

Německá a americká veřejnost se poté plně soustředila na norimberský proces s hlavními válečnými zločinci, který se konal od 20. listopadu 1945 do 1. října 1946 v Justičním paláci před mezinárodním vojenským tribunálem. Mnozí němečtí občané trpící po skončení války bídou a okupací vinili ze svého utrpení špičky nacistického vedení a se zadostiučiněním sledovali, jak jsou tito lidé hnáni k odpovědnosti. Jiní si stěžovali na falešnou spravedlnost vítězů a jejich reptání s každým dalším procesem sílilo.

Nadšení dopadnout válečné zločince na spojenecké straně rychle opadávalo. Vojáci, kteří se stali svědky nelidského zacházení s vězni v osvobozených koncentračních táborech, se vraceli ze služby domů. Simon Wiesenthal vnímal mezi četnými americkými důstojníky nedostatek chuti. K uším člověka, který přežil holokaust, dolehlo pár antisemitských poznámek, a tak se jen s obtížemi vyrovnával s rostoucí apatií svých spolupracovníků.

Terčem americké nevole se místo poražených nacistů rychle stali Sověti a vzrůstající ambice Josifa Vissarionoviče Stalina v Evropě. Rozkol evropského kontinentu se prohluboval – zatímco východní Evropa tíhla ke komunistickému táboru, západní Evropa se přimkla k Američanům. Rivalita mezi Spojenými státy americkými a Sovětským svazem, bývalými spojenci a rodícími se supervelmocemi, se projevila i v tom, že obě strany doufaly vyhrát silící bitvu o německé veřejné mínění. Poražená mocnost v srdci Evropy se mohla stát rozhodujícím faktorem v souboji mezi Východem a Západem. Německý lid byl sice ochoten tolerovat, že nacističtí pohlaváři sedí na lavicích obžalovaných, ale zároveň chtěl, aby jeho vojini, četaři a poručíci zůstali doma bez ohledu na to, zda sloužili u wehrmachtu, nebo waffen-SS.

Wiesenthal chtěl vytrvat v pátrání po pachatelích, ale usoudil, že to lépe půjde na vlastní pěst než ve spolupráci se stále vlažnějšími Američany. V roce 1947 založil Židovské historické dokumentační středisko s pomocí stejně smýšlejících přeživších kolegů, jimž říkal *desperados*.

Jako svědek posloužila každá vysídlená osoba. Zaznamenával si jména, vystupování, zevnějšek, věk, zaměstnání, postavení. Zajímalo jej, co kdo dělal. V té době ještě nebyly počítače, a tak si Wiesenthal musel pečlivě vést kartotéky pachatelů, svědků a míst, kde docházelo ke zločinům. Ve shromažďování důkazního materiálu nebyl jediný. Svoje židovské dokumentační středisko si ve Vídni založil i další přeživší Tuviah Friedman, jenž pracoval pro známou polovojenskou organizaci Hagana, z níž později vznikly izraelské ozbrojené síly.

Friedman měl povahu mstitele toužícího po brutální odvetě. Pocházel z polské Radomi a z nejbližších příbuzných přežil holokaust jen on a jeho sestra. Z jednoho tábora se mu podařilo uprchnout dříve, než byli spoluvězni posláni do Auschwitzu. Byl dopaden, ale skryl před vězniteli bajonet. Příklad se ke spícimu strážnému, a když mu „zabořil bajonet do šije, cítil, jak zbraň proniká masem“. V prvních poválečných dnech Friedman doslova pořádal hony na nacisty „se šíravým entuziasmem“, a když je dopadl, podle vlastních slov je bičoval, mučil, a dokonce zabíjel.

V roce 1947 dosáhla vzájemná korespondence mezi Friedmanem a Wiesenthalem téměř dvou stovek dopisů, vyměňovali si informace ze svých složek o válečných zločincích a svědecké výpovědi přeživších. Někdy se zdálo, že bitvu prohrávají. Emigrační víza dostávalo stále více běženců, stále více lidí opouštělo tábory pro vysídlené osoby a vracelo se k normálnímu životu. Spojenci měli jiné priority, zatímco německé a rakouské úřady, pokud vůbec projevovaly zájem zabývat se nacistickými zločiny, se soustředily na případy perzekuce vlastních občanů nebo na programy eutanazie, tj. na systematické vraždění duševně či tělesně postižených Němců, ne na zmechanizovaná jatka Židů na východě. V roce 1947 Wiesenthal vydal knihu o Velkém jeruzalémském muftím známém jako Hadždž Amín al-Husajní nebo také Mohamed Amín al-Husajní, který vypomáhal nacistům, a dokonce navštěvoval koncentrační tábory. Wiesenthala zajímala spolupráce mezi nacisty a jejich arabskými spojenci.

Skutečnou Wiesenthalovou obsesí se nicméně stal Eichmann, jenž jako příslušník Hlavního říšského bezpečnostního úřadu sehrál

klíčovou roli v pokusu o vyhlazení evropských Židů. V soustředění sil na vrahy a ve shromažďování příběhů přeživších našel Wiesenthal po válce určitý smysl života, neboť tak měl alespoň mlhavou naději, že mu jednoho dne lidé přispějí informacemi, s jejichž pomocí požene muže Heimova typu před soud. Válečné noční můry skončily a většina lidí se snažila pokud možno vrátit k původnímu životu. Wiesenthal se naopak nemínil vzdát, nedokázal zapomenout.

5. KAPITOLA

Alfred Aedtner nikdy nezamýšlel žít se honem na nacistické válečné zločince. Když skončila válka, tento mladý veterán wehrmachtu neměl vůbec žádné představy o budoucnosti. Pokud existovala skupina lidí, která nedokázala pochopit rychlé zhroucení tisícileté říše, mladý muž Aedtnerova typu k ní patřil. Narodil se v roce 1925, takže když se Adolf Hitler v roce 1933 chopil moci, ještě mu nebylo ani sedm. Základy jeho školního vzdělávání tvořila nacistická propaganda.

Narodil se ve Starém Seidenberku (Alt Seidenberg, dnes polský Zawidów) ve Slezsku, v místě, kde se kdysi v tříkrálovém výběžku stýkalo rakousko-uherské mocnářství s Pruskem a Saskem (dnes ve Frýdlantském výběžku Čechy s Německem a Polskem). Podobně jako ostatní chlapci i mladý Fredi, jak Aedtnerovi říkaly děti, nosil hnědou košili a černé šortky Hitlerovy mládeže, za opaskem dýku, na nadloktí pásku se svastikou. Vypadal dobře, na svoje oblečení byl poněkud domýšlivý, vždycky chtěl být dokonale upraveným a slušně vychovaným teenagerem. Vedl kalistenická cvičení mladších chlapců jako vlajkonoš, *fähnleinführer*, což byla ve vzestupné hierarchii říše zodpovědná funkce.

Aedtner vyrůstal na nově vybudovaném předměstském sídlišti a neměl zájem o místo u největšího zaměstnavatele ve městě, jímž byla seidenberská cihelna (*Seidenberger Tonwerke*), závod, v němž pracoval jeho otec, který zemřel na srdeční záchvat, když bylo Fredimu šestnáct. Fredi nastoupil do vojenské školy jako kadet. Aedtner vypadal na svůj věk mladší, neboť krátký vojenský sestřih vlasů zdůrazňoval odstávající uši, ale i tak nosil kadetskou čepici ležerně na stranu. Nadchl se pro kariéru armádního důstojníka. Zatímco druzí byli povinně odváděni, Aedtner se 3. ledna 1944, krátce po osmnáctých narozeninách, přihlásil jako dobrovolník do wehrmachtu, kde byl přidělen ke granátnickému pluku jako vojín a nasazen na západní frontě.

Po určitou dobu už mnoha Němcům – od nejvyššího velitelství až po občany tlachající na ulicích – bylo jasné, že nacistické Německo

válku prohraje. Dezinformační mašinerie Říšského ministerstva pro lidovou osvětu a propagandu Josefa Goebbelse nemohla zakrýt citelnou porážku u Stalingradu. Dopisy oznamující úmrtí synů, manželů a bratrů přispívaly k odlišnému vyznění oficiální verze událostí. Snadno ignorovat nešlo ani blížící se ozvěnu dělostřelecké palby na druhém břehu Rýna a proudy běženců prchajících z východu před Rudou armádou.

Aedtner i nadále věřil tomu, co slyšel od svých velitelů. Onoho roku koncem války, kdy na podzim naposledy navštívil rodinu, sdělil rodinným přátelům a nejbližším sousedům, Montagovým, že konečné vítězství, jež führer sliboval, je za dveřmi. „Válku neprohrajeme,“ ubezpečil je. „Pokud si někdo myslí něco jiného, nemá to v hlavě v pořádku.“

Aedtner se vrátil na frontu a v prosinci roku 1944 čelil poblíž městečka Cernay francouzským spojeneckým silám, jež se pokoušely ofenzivou město ovládnout. Dne 10. prosince spojenci dobyli na západě obec Thann v departementu Haut-Rhin v Alsasku. Na jihu se pak 11. prosince zmocnili Aspach-le-Bas a Aspach-le-Haut, přičemž vojáci ze 6. pluku afrických střelců zničili kulometné hnízdo a zajali dvacet Němců. Následujícího dne se Francouzi pokusili soustředěným náparem ovládnout Cernay, ale německé oddíly se zakopaly u výcvikového zařízení SS a vzdorovaly jim. Po explozi granátu byl vojín Aedtner zraněn a muž vedle něho zemřel. Střepina granátu uvízla v Aedtnerově pravém oku. Nejprve byl odnesen na ambulanci, kde mu poskytli první pomoc, poté jej převezli do polní nemocnice a nakonec do vojenské nemocnice v Singenu, poklidném cípu Německa poblíž Bodamského jezera nedaleko švýcarských hranic.

V nemocnici se Aedtner spřátelil s jiným zraněným veteránem a vrstevníkem Fritzem Haagem. Oba oblékli šedou uniformu wehrmachtu jako osmnáctiletí a oba byli po roce vojenské služby zranění střepinou v obličeji. Haag, jenž pocházel z jihovýchodní oblasti Bádenska, bojoval na východní frontě u Minsku. Byl sice nadšeným sportovcem, ale při pohledu na černobílou Haagovu fotografii se nezdá, že by tak drobný mladík byl schopen unést na zádech plnou polní. Přesto si za odvalu vysloužil železný kříž první třídy. Když vedle něho vybuchl granát, střepina mu přetřela krční tepnu a téměř jej zabila. Haag přežil, ale přišel o obě oči.

Když nabral sílu, mohl s Aedtnerovou pomocí odcestovat domů. Aedtner byl po propuštění z nemocnice prohlášen za schopného

vojenské služby, ale místo aby se vrátil na frontu, doprovodil nejprve přítele domů. Vydali se společně ze Singenu asi stopadesátikilometrovou trasou přes Černý les. Haag se narodil a vyrůstal na okraji proslulých hvozdů v Oberschopfheimu, městečku zasazeném mezi úpatí horského lesa a ploché rýnské údolí, nepříliš vzdáleném od Štrasburku a Alsaska, jež se v dějinách střídavě stávalo součástí Německa a Francie. Nyní se právě k jednomu z násilných převzetí správy nad tímto územím schylovalo.

V únoru 1945 byla válka téměř u konce. Dva světlovlasí mladí veteráni s dětskými tvářemi putovali zemí, kterou čekala porážka. K městům a městečkům, jež míjeli, se osud choval poněkud nevyzpytatelně; jedno městečko stálo neposkvrněné, nedotčené válečným konfliktem, následující leželo v troskách, vybombardované po spojeneckém náletu. Často se stávalo, že jediným rozdílem mezi nimi bývala jen přítomnost železniční zastávky s výhybkou nebo továrny na kuličková ložiska, potenciálně využitelné ve zbrojním průmyslu.

Haagovo rodiště v Oberschopfheimu patřilo k zástavbám, jež šťastně unikly leteckému bombardování. Orientační body dosud stály: věžička kostela, místní hostinec U Lípy (Gasthaus zur Linde), vzosné starší domy s dřevěnými trámy, ba i rodinný domek Haagových na Meiersmattstrasse. Do dobytí tohoto městečka francouzskými silami v dubnu 1945 zbýval měsíc a něco.

Aedtner se nacházel v nebezpečné situaci, neboť byl schopný vojenské služby, a přitom se nepřipojil ke své bojové jednotce. Nadměrně horliví důstojníci SS dezertéry neprodleně popravovali čím dál častěji, neboť hrozbou porážky si byl jist stále větší počet mužů. Celkem tak bylo zabito asi 22 tisíc německých vojáků. Navíc to nebyli jen vojáci, ale i chlapi odvedení k obsluze protiletadlových zbraní, tzv. pomocníci luftwaffe – *flakhelfer*, a muži středního věku z pomocných sil německé lidové domobrany (*Volkssturm*), kteří měli za úkol bránit svá města, městečka a vesnice do posledního dechu. V období závěrečného výbuchu násilí visela ze sloupů městských osvětlení těla oběšenců, svědčící o krvavém konci krutého režimu.

V Oberschopfheimu si místní usedlíci uvědomovali, že obranu svých domovů nejlépe zajistí tím, že se vzdají dříve, než je zdecimuje spojenecké dělostřelectvo. Když v dubnu francouzské síly dorazily na dohled k nedalekému Niederschopfheimu, pár mužů z místní lidové domobrany ve skrytu noci rozebralo ochranné barikády. Jakmile francouzští vojáci, z nichž mnozí pocházeli ze severoafrického

Marockého protektorátu, napochodovali do města, usedlíci vyvěsili z oken bílé povlečení a děti mávaly bílými kapesníčky. Následujícího měsíce, 7. května 1945, Německo kapitulovalo.

S kapitulací odešlo všechno, co mladí muži typu Alfreda Aedtnera znali. Adolf Hitler pro ně nebyl jen kancléř či prezident, ale führer, vůdce totalitního režimu v každém ohledu. Němce nicméně nedovedl k věčnému vítězství a světové nadvládě, ale k totální porážce. S vůdcovou smrtí vlastní rukou v berlínském bunkru zahynul i Hitlerův světonázor.

Aedtner se nemohl vrátit domů dokonce ani po skončení války. Domek jeho rodiny v Seidenberku obsadili Sověti. Kdyby jako veterán německého wehrmachtu zamířil do sovětské okupační zóny, riskoval by zadržení Rudou armádou a deportaci do tábora pro válečné zajatce na Sibiři. Aedtner neměl zaměstnání a nic na práci, a tak se zdržoval na dvorku Haagových a ohleduplně si s Fritzem kopal fotbalovým míčem. Cítil se jako náměsíčník, který se probral z dvanáct let trvajícíchho snu.

Jedním z trestů, jehož se dostalo poraženým, byla ztráta území v podobě překreslení státních hranic, jež se velmi osobně dotklo právě Aedtnera. Josif Vissarionovič Stalin zabral polské území na východě pro Sovětský svaz a vykompenzoval Polsku tuto ztrátu německým územím na západě, jež zahrnovalo Aedtnerův domov v Seidenberku. Zhořelec (Görlitz) v saské Horní Lužici, vzdálený jen půl hodiny jízdy, se rozdělil na dvě části, na německé město na západním břehu a polské město na východním. Oberschopfheim, který ležel téměř u francouzských hranic, byl německým městem, od Aedtnerova domu v podstatě na hony vzdáleným.

Aedtner stále pomáhal Haagovi. Provázel přítele na lékařské prohlídky, jezdil s ním na oční kliniku do Freiburgu a na instruktážní kurzy, kde se Haag učil číst Braillovo písmo a jiným praktickým metodám přizpůsobení se ztrátě zraku. Haag nosil žlutou pásku s černými body, která řidiče a chodce upozorňovala na nevidomého člověka. Aedtner si usilovně vydělával nejrůznějšími pracemi, například jako malíř pokojů nebo pomocník při senoseči. V obci nikdo nehladověl. Haagovi chovali v přilehlé stodole prasata a krávu a vlastnili políčko, kde pěstovali brambory; jiní pěstovali vinnou révu, kukuřici a tabák.

Když válka skončila, Aedtner neměl kromě uniformy nic. Pro muže, který vždy velmi dbal na svůj zevnějšek, to byla nepřijatelná situace.

Nový oblek si dovolit nemohl, a tak místního krejčího Johannese Ackermanna požádal o určité úpravy, aby kalhoty a sako vypadaly trochu civilněji – a trošičku módně, pokud to bylo alespoň trochu možné. Ackermann se přátelil s Fritzovým otcem Johannem Haagem, s nímž společně sloužil v první světové válce. Ackermannovi bydleli jen o blok dál na Meiersmattstrasse a Ackermannova dcera Eleonora záhy padla Aedtnerovi do oka. Pro muže a ženy ve válkou zničeném Německu začínal nový život. Představy o budoucnosti, i když již odlišné, zvolna nabývaly zřetelnějších kontur.

6. KAPITOLA

Američané zadržovali Heima do prosince 1946 a pak jej předali německým úřadům. Jako bývalý příslušník SS byl jednoduše z internačního tábora přemístěn do dalšího detenčního zařízení. Krátce pobýval na hradní pevnosti v jihozápadním Německu, známé jako Hohenasperg a využívané jako vězení již po staletí. Pevnost již v dějinách hostila básníky a dezertéry, studenty, kteří řešili spory mezi sebou nezákonnými souboji, i odpůrce režimu v letech, kdy moc uchvátil Hitler. Odtud byl Heim převezen do amerického tábora 74 v bývalých kasárnách se stanovištěm pro protiletadlové kanony *flak – Flakkaserne* – v Ludwigsburku. Tato kasárna se kdysi stala symbolem německého opovržení vůči versailleské mírové dohodě a nástupu nové militarizace Německa. Stavba začala koncem roku 1935, rok před konáním Hitlerových olympijských her v Berlíně, jež Heim navštívil se svým bratrem. Když o jedenáct let později přijel Heim do Ludwigsburku, byla kasárna obsazena Sedmou armádou Spojených států amerických.

Zařízení bylo vybavené sedmimetrovou strážní věží a přes tři metry vysokým plotem z ostnatého drátu. Muži spali v přeplněných ubikacích na třípatrových palandách. V zájmu osvěty a výchovy se pro ně pořádaly koncerty a divadelní představení. Na dobové fotografii je zachycen basketbalový zápas, v němž útočící i bránící hráč mají jen jednu paži. Muži se zabývali ševcovským, hodinářským či knihařským řemeslem, pomáhali ve vozovém depu či v obchodě s kovářskými výrobky, kde se nad kovadlinou vyjímал nápis: „Chci domů za svou ženou a dítětem!“ Na závěr Heima přemístili do solného dolu, nyní státního, v němž býval koncentrační tábor Kochendorf, využívaný v posledním roce války k obranným účelům. Heim zde dobýval sůl a čekal v rámci své kauzy na konečný verdikt.

Aribert Ferdinand Heim se narodil v rakouském Radkersburku 28. června 1914. Pro rodinu tento den znamenal tragédii, neboť Aribertovo dvojče, bratr Peter, se narodilo mrtvé. I pro svět byl tento den

neštěstím, neboť atentátník Gavrilo Princip zastřelil rakouského arcivévodu Františka Ferdinanda d'Este i s jeho ženou Žofíí, hraběnkou Chotkovou z Chotkova a Vojnína, vévodkyní z Hohenbergu, a uvrhl tak celý kontinent do zničujícího vojenského konfliktu, jenž vešel do dějin jako první světová válka. V důsledku saintgermainské smlouvy se v roce 1919, kdy bylo Aribertovi sotva pět let, habsburská monarchie rozdrobila a Radkersburk se rozdělil podél linie řeky Mury. Část města jižně od říčního toku se stala součástí nově utvořeného státu Jugoslávie.

Když v roce 1929 Aribert studoval ve Štýrském Hradci na reálném gymnáziu, známém jako Marieninstitut, utrpěla rodina Heimových další ránu – Aribertův otec a četnický velitel Josef Ferdinand Heim zemřel na srdeční záchvat. Matka Anna Heimová zůstala sama se čtyřmi dětmi a musela se o ně starat ze své nevelké vdovské penze. Anna, starší syn Josef a mladší dcera Herta, která byla benjamínkem rodiny, měli veselou povahu, rádi se smáli a hráli na akordeon. Starší dcera Hilda a mladší syn Aribert zdědili po otci hloubavější povahu. Než otec zemřel, Hilda mu slíbila, že se o matku postará, aby ostatní děti mohly studovat medicínu.

Sedmnáctiletý Aribert Heim se na podzim roku 1931 přestěhoval do Vídně a začal na univerzitě studovat latinu s pomocí státního stipendia 250 rakouských šilinků za jeden semestr. Ve studentské čtvrti Josefstadt na západ od městského centra si najal na Alserstrasse 22 pokoj. Přivydělával si jako učitel a zároveň hrál se stále větším úspěchem profesionální hokej za Eissport Klub Engelmann. Sport se stal jeho vášní. Zpočátku bral velmi vážně i lehkootletické soutěže, ale posléze upřednostnil lední hokej, jemuž věnoval stále více času, a dokonce se probojoval do rakouského národního hokejového týmu. Dne 15. ledna 1936 se v deníku *Sport-Tagblatt* psalo o nadcházejícím utkání, jež mělo prověřit kvality rakouského národního týmu, a byl zde uveden seznam znamenitých mladých hráčů, mezi nimiž byl vyzdvižen „zejména mladý talentovaný obránce Heim“.

Aribertův starší bratr Josef byl statečný, prudký a zbrklý. Jednou zachránil tonoucího muže s nasazením vlastního života. Impulzivní povaha jej vehnala do tehdejší nebezpečné politiky. Podobně jako na severu Německa i v Rakousku sváděli boj o nadvládu nad zemí fašisté a komunisté. Josef se zúčastnil nezdařeného nacistického puče v Rakousku roku 1934 a musel ze země uprchnout. Vláda jej obvinila z velezrady a zbavila jej občanství, neboť se odmítl dostavit před

soud. Nejprve se Josef uchýlil do jugoslávského Varaždínu, jenž je dnes součástí Chorvatska, a v prosinci téhož roku odjel do Německa, kde podstoupil vojenský výcvik v Hitlerových rakouských legiích.

Na černobílých snímcích jsou zachyceni Aribert a Josef při společné návštěvě Berlína během olympijských her v roce 1936 – dva mladí muži ve svých nejlepších šatech na největší sportovní události světa, která se stala okázalou ukázkou vzestupu Německa a nacismu tři roky po nástupu Hitlera k moci. Následujícího roku se Aribert odstěhoval do Roztok v německé říši, města se vzkvétajícím zbrojním průmyslem, jež uzavřelo čerstvé kontrakty s německou armádou. Právě zde vstoupili Josef a Aribert do strany. Ve Vídni působil jako jeden z profesorů obou bratrů horlivý nacistický anatom Eduard Pernkopf, přednášející v uniformě SA a podepsaný jako školitel pod Heimovou diplomovou prací.

Jakmile bylo 12. března 1938 Rakousko vstřebáno anšlusem do nacistického Německa, Josef se vrátil domů. Jeho účast v nezdařeném puči a členství v rakouských legiích byly nyní v podmínkách nacistického režimu hodnoceny jako odznak mimořádných kvalit. V rodině se traduje, že Josef chtěl nastoupit do vojska jako dobrovolník, aniž by dokončil studia medicíny. „Führer ti ale nedá doktorát,“ upozorňoval Aribert bratra, „vždycky můžeš nastoupit později.“ Aribert sám žádal o odklad vojenské služby dvakrát, aby mohl dokončit studia, a to v roce 1938 a 1939. Poslední žádost spadala do počátku německé invaze do Polska, kterou vypukla druhá světová válka. Heim byl odveden bezprostředně po získání doktorátu z medicíny na vídeňské univerzitě v roce 1940.

Jakmile Josef školu absolvoval, přihlásil se dobrovolně k výsadkářům. Jako mladý asistent lékaře se stal jedním z prvních vojáků, kteří 20. května 1941 seskočili nad Krétou a zúčastnili se tragické nacistické invaze. Zásluhou výzvědné služby se spojenecké síly o výsadku dozvěděly předem. Invaze sice skončila úspěšně, ale proměnila se v krvavou lázeň nacistických sil. Josef Heim patřil k mužům, kteří zahynuli poblíž města Chania v severozápadní části ostrova. V záznamech se udává jako oficiální příčina smrti palba pěchoty. Když jeden z Josefových spolubojovníků později navštívil Annu Heimovou v Radkersburku, sdělil truchlící matce, že se její syn přihlásil do první vlny dobrovolných výsadkářů s odůvodněním, že to považuje za svoji povinnost, protože nemá ženu a děti, jež by musel zabezpečit. Josefův druh ve zbrani ještě dodal, že Josef nebyl prostě zabit,

ale zaživa zmasakrován novozélandskými vojáky bránícími ostrov pod praporem sil britského Společenství národů. Výsadbář matce vysvětlil, že vojáci Josefovi vytrhali nehty, vydloubali oči a zpovyráželi zuby.

Rodina se o Ariberta bála až do konce války, kdy se dozvěděla, že sice nemůže hned přijet domů, ale že přežil. Poválečná léta znamenala nouzi a strádání. Jeden kolega v dopise z prosince 1947 upozorňoval Heima na příšerné podmínky, jež v Německu panují: „Svoboda vypadá ve zničeném Německu dosti žalostně. Lékařů je tu víc než dost, ale ani já, navzdory dobrým známostem a nulovému politickému zatížení, jsem nedokázal najít odpovídající místo.“

Onen kolega pracoval na tuberkulózním oddělení v nemocnici pro vysídlené osoby poblíž hesenského Kasselu, kde viděl „smutné obrázky: chudé lidi bez vlasti nebo lidi, kteří se neodvažovali vrátit do vlasti a leží zde s nejtěžšími formami plicní tuberkulózy, zoufale beznadějně případy“. Než se pod list podepsal, povzdechl si: „Pořád doufám, že se i nám jednoho dne otevře brána do světa a budeme moci začít nový život v některé jiné části světa.“

Američané propustili mnohé své zbývající zajatce koncem roku 1947 během tzv. vánoční amnestie, která znamenala i konec zadržování Ariberta Heima. Kapitán John D. Austin podepsal a orazítkoval Heimovy propouštěcí dokumenty 14. prosince 1947 a o osm dní později mu po téměř třech letech života v detenčních zařízeních umožnil návrat domů. Téhož měsíce skončil soudní proces v Dachau, soudci uzavřeli všechny případy a ze všech patnácti set obžalovaných Němců odsoudili zhruba čtyři stovky k smrti.

Heimovi bylo povoleno zajet asi 250 kilometrů na sever do městečka Fritzlar poblíž Kasselu a navštívit tam sestru Hertu. Když Aribert dorazil, setkal se se svým švagrem Georgem Barthem, kterého dosud neznal, a seznámil se i s malou neteří, která ještě nebyla ani pokřtěna. Rodina se shoduje, že se Aribert objevil těsně před obřadem náhodou, nepozván, ale velice vítán. Byl nesmírně pohnutý, dojatý, že zase může být s rodinou a účastnit se této bohaté slavnosti, a tak se rozplakal. Dlouho se však zdržet nemohl. Musel se opět hlásit v solných dolech a podrobit se závěrečnému slyšení, při němž se mělo rozhodnout, jak dalece byl či nebyl zapleten do nacistických válečných zločinů. Zatím totiž nebyl doopravdy volný, jen podmíněčně propuštěný.

7. KAPITOLA

Čím byl v Americe Ford pro automobily a Hershey pro čokoládu, to Persil znamenal v Německu pro prací prostředky. Výrobek byl představen na trhu již v roce 1907, ale do obecného povědomí se zapsal teprve v roce 1922, kdy se objevila reklama s ženou oděnou v dlouhých, neposkvrněně bělostných šatech a bílém slaměném klobouku se širokou krepou. Žena proslula jako „Bílá paní“, usmívala se na lidi ze všech obalů a billboardů a stala nedílnou součástí každodenního života – elegantním symbolem čistoty celého národa.

V poválečném Německu si lustrační osvědčení o denacifikaci již záhy vysloužilo neoficiální lidové označení *Persilschein*. Pokud jste ze sebe chtěli smýt hnědou poskvrnu nacismu, očistit se od své nacistické minulosti, potřebovali jste *Persilschein*. Toto označení bylo o to přiléhavější, když si uvědomíte, že výraz *Schein* sám o sobě znamená nejen stvrzenku, osvědčení či průkaz, ale také „zdání“ či dokonce „klam“. V názorech německé veřejnosti na spojeneckou spravedlnost totiž panoval nemalý cynismus. Spravedlnost vítězných mocností se Němcům jevila jako nevypočitatelná, a pokud vzali v úvahu rozdílné přístupy v různých okupačních zónách, jako rozmarná.

Po válce spojenci Německo rozčtvrtili. Sověti obsadili východ, Britové sever a Američané jih. Stalin zpočátku odmítal svěřit Francouzům správu jejich vlastního německého teritoria, ale nakonec svolil a Francouzi dostali nejmenší ze čtyř zón na západě podél svých hranic. Mezitím spojenci rozdělili celou německou populaci na pět kategorií, jež byly stanoveny podle jejich spoluúčasti na nacistickém režimu a zahrnovaly hlavní viníky (*Hauptschuldige*, kategorie válečných zločinců), viníky (*Belastete*), menší viníky (*Minderbelastete*), obyčejné přísluhovače (*Mitläufer*) a osoby zcela očištěné (*Entlastete*). Spojenci museli vyřešit problém, jak odlišit ty, kteří byli neposkvrněně čisti jako „Bílá paní“, od těch s šaty potřísněnými hnědými skvrnami.

Tři německé spolkové země, jež patřily do americké okupační zóny – Bádensko-Württembersko, Bavorsko a Hesensko –, přijaly

5. března 1946 zákon o osvobození od nacionálního socialismu a militarismu. Ti, jimž bylo prokázáno, že v nacistickém režimu a jeho zločinech sehráli významnou roli, museli očekávat tresty odnětí svobody až do výše deseti let v pracovních táborech, včetně peněžitých pokut, konfiskace majetku a zákazu vykonávání některých forem zaměstnání. Ukázalo se však, že vybudovat nový funkční německý stát je téměř nemožné, pokud by se při snaze vykořenit vliv nacistické strany netolerovaly mezi členy bývalé vlády výjimky. Proces připomínal baseballové utkání, výsledek dobrého nadhozu nad domácí metou se posuzoval podle konkrétních osob a jednotlivých strajkových zón.

Soudcovské komory čili denacifikační tribunály v americké okupační zóně, známé jako *spruchkammern*, vykonávaly civilní soudní řízení, jež měl na starosti sbor tří soudců. Předsedové jednotlivých soudcovských sborů patřili k profesionálním soudcům komory denacifikačního tribunálu (*spruchkammer*), zatímco druzí dva členové byli nominováni parlamentními politickými stranami – sociálními demokraty, komunisty, křesťanskými demokraty a demokratickými lidovci (*Demokratische Volkspartei*, DVP). Předpokládalo se, že se vybírá z řad bezúhonných občanů, kteří prokazatelně neměli fašistickou minulost. V Neckarsulmu, kde Aribert Heim čekal na svůj denacifikační tribunál, byli mezi členy navrženi sládek, tesař, lékárník a pekař. Než zasedli v porotě a mohli rozhodovat o svých krajanech, byli prověřeni americkou vojenskou vládou. Odpovědní činitelé zaslali vyplněný dotazník každého kandidáta vojenské vládě v Heilbronnu a kopii inspekčnímu oddělení ministerstva pro politické osvobození. Lékárník byl zamítnut, neboť neuvedl své osmiměsíční členství v nacistické straně.

Odpovědní činitelé nicméně museli práci přerušit. Místní komora denacifikačního tribunálu, jež měla na starosti Heimův případ, měla tolik práce, že byla v létě 1947 nucena – jak píše její zástupce stavebnímu úřadu v Heilbronnu – opustit kanceláře v Kochendorfu, protože se činnost komory „zcela zastavila v důsledku nedostatku prostoru“. Stejní lidé, kteří byli zodpovědní za posouzení nacistické minulosti Ariberta Heima a dalších zadržených, se zároveň pokoušeli sehnat dehtový papír, střešní tašky a parkety pro nové kanceláře ve vybombardované soudní budově v Neckarsulmu. Zástupci komory přebírali své nové kanceláře v červenci, ale zjistili, že chybí osvětlení. Když byli v rámci pozvednutí morálky pozváni v květnu 1947

do místní hospody, bylo jim řečeno, že si musejí vzít s sebou přidělové lístky na padesát gramů masa a pět gramů sádla. „O všechno ostatní bude postaráno,“ byli ubezpečeni, „včetně zpáteční cesty.“

V březnu roku 1948 přišel na řadu Heimův případ. Denacifikační komora Heilbronn–Neckarsulm měla v té době třiatřicet zaměstnanců, tedy jen o dva méně než při vrcholném stavu pětatřiceti v říjnu o rok dříve, mezi nimi i žalobce, vyšetřovatele a kleriky. Žalobci a vyšetřovatelé připravovali materiál proti potenciálním pachatelům, kteří měli nárok na vlastního právního poradce, jenž je pak zastupoval před trojčlenným soudcovským sborem rozhodujícím o stupni jejich viny. Po dvanácti letech nacistické vlády a celkem šesti letech války jen hrstka mohla říci, že s režimem neměla nic společného. Proto byly sítě rozhozeny do všech stran.

Každý Němec starší osmnácti let byl v americké zóně povinen písemně zodpovědět 131 otázek, jež vstoupily do obecného povědomí prostě jako „dotazník“ (*Fragebogen*). Přibližně třináct milionů lidí podrobně popisovalo své členství ve straně, voličské preference a vojenskou službu, publikační činnost a veřejné projevy, příjmy a movitý majetek, cesty do zahraničí, místa pobytu a zahraniční sídla vojenská i civilní, dokonce i libánkový víkend v Paříži. Heim stručně a vlastnoručně popsal svůj dosavadní život. Začal tím, že německým úřadům, jež nad ním převzaly dohled po období stráveném v americkém táboře pro válečné zajatce, sdělil, že se sice narodil v Rakousku, ale jako „syn německých rodičů“. Heim vyličil průběh svého vzdělávání od základní školy až po postgraduální lékařský kurz se specializací chirurgie spodní čelisti. Vysvětlil, že se začátkem ledna 1940 hlásil do *Luftwaffe*, ale že „byl proti své vůli odveden k *waffen-SS*, kde pokračoval ve své lékařské kariéře“. Heim se hájil, že když nastoupil k jednotce, „neměl jsem ani tušení o zločinných záměrech a cílech *SS*. Dále prohlašuji, že jsem se nikdy neúčastnil akcí, jimiž byla porušována lidská nebo mezinárodní práva“.

Od vzdělání Heim rychle přešel k vojenské službě, zmínil, že bojoval v Rusku, Finsku, Norsku a ve Francii, doplnil všechny hodnosti, jichž dosáhl, a skončil rokem 1944, kdy byl povýšen na *hauptsturmführera*. Považoval se za oběť okolností, postiženou nepříznivým během dějin. „V důsledku válečných událostí jsem neměl příležitost oženit se,“ psal Heim. „Neměl jsem majetek ani jiné jmění. Moje živobytí výhradně záviselo na příjmu, který jsem měl jako vojenský lékař.“

S pomocí sestry Heim shromáždil svědectví o své politické spolehlivosti. Předložil doklady o předválečné lékařské stáži v severoněmeckém přístavním městě Roztoky v roce 1937. Tehdy pobýval v Německu poprvé. „Věnoval se lékařskému studiu a ve volném čase hodně sportoval, aby si při studiu trochu přivydělal,“ napsala Herta Weinaugová, vdova, u níž v podnájmu se Heim ubytoval. Potvrdila také, že se Heim přihlásil do nacistické strany, ale „až poté, co mu to na klinice doporučili“.

Podle paní Weinaugové měl Heim jen nepatrný zájem o stranu či politiku. „Od té doby ani na okamžik nepůsobil dojmem, že je se stranou jakkoli svázán,“ psala. „Neprojevoval ji ani nad ní neprojevoval nadšení. Vůdce bloku jej nikdy nenavštívil. Z toho důvodu jsem si myslela, že z jeho členské přihlášky nic nevzešlo.“ Paní Weinaugová potvrdila správnost svého prohlášení a dodala, že nikdy nebyla členkou nacistické strany, pouze „prostou členkou NSV“, národně-socialistické organizace pro péči o blaho lidu.

I její dcera dosvědčila Heimovu bezúhonnost. Ursula Kraftová napsala, že student medicíny „trávil s naší rodinou hodně času“. Vidávala jej i v době, kdy během války pobýval v Berlíně. „Aribert Heim se vždy choval bezvadně, galantně, zdvořile a nikdy nikomu neubližoval z politických, rasových, náboženských či jiných podobných důvodů,“ napsala Kraftová. „Neprojevoval žádný zájem o politiku a nikdy se nechoval nevhodně, nemístně či surově.“

Do Heimova spisu byl zařazen i doporučující dopis kapitána americké armády Jonese a dopis pastora Wernera Ernsta Linze. Linz se nesmírně snažil spojencům vysvětlit, že Heim sice bojoval v řadách waffen-SS, ale jejich věc odsuzoval. „Z rozhovorů s dr. Heimem jsem vyrozuměl, že byl přesvědčeným odpůrcem eutanazie a rasových teorií národního socialismu,“ napsal Linz o svém příteli v nemocnici pro válečné zajatce. „Bylo by potěšitelné, kdyby dr. Heim mohl zase provozovat lékařskou praxi.“

Žalobce, který posuzoval případ před soudcovským sborem, si tak jistý nebyl. „Dosavadní vyšetřování neposkytla uspokojující výsledky,“ napsal. Jako příslušník zbraní SS Heim „musí prokázat, že se neúčastnil zločinných aktivit této organizace a zejména že se neúčastnil válečných zločinů“. Jinými slovy, bylo na Heimovi, aby dokázal svoji nevinu. Žalobci měli k dispozici osobní svazky milionů bývalých členů strany a příslušníků zbraní SS, včetně Ariberta Heima. Něco v nich však chybělo.

8. KAPITOLA

Ústřední kartotéka Národněsocialistické německé dělnické strany (NSDAP) byla uložena v ohnivzdorných skříních ve správním středisku strany v Mnichově. Kartotéční lístky, jichž bylo zhruba 14 milionů, měly být na konci války svěřeny ohni, ale podařilo se spálit jen asi tři miliony z nich. Celkem 10,7 milionu lístků padlo do rukou americké armády. Zbývající složky představovaly pro spojence pravý poklad, neboť obsahovaly cenné informace, podle nichž bylo možné identifikovat a stíhat vysoce postavené nacisty. Celá kartotéka byla proto z bezpečnostních důvodů převezena do Berlína.

Značná část německého hlavního města ležela po dobytí v troskách, ale podzemní komplex v obvodu Zehlendorf zůstal převážně nepoškozen. Opevněný bunkr zde byl vybudován jako pozorovatelná pro Hermanna Göringa. Než se i se svým okolím stal oficiální součástí americké zóny, ovládli ho krátce během chaotického závěru války sovětsí vojáci. Ostražití místní usedlíci sledovali v říjnu roku 1945, jak jeden nákladní vůz za druhým odváží státní dokumenty do bezpečí.

Tak se v americké zóně zrodilo berlínské dokumentační středisko, centrální úložiště pro informace o nacistech od nejnižších stupňů až po špičky vedení. I další později nalezené dokumenty byly následně předávány do berlínského bunkru. Osobní složky Říšského ministerstva spravedlnosti byly například objeveny v Kasselu a neprodleně odeslány do rozrůstajícího se nacistického archivu. Během norimberského procesu byly z dokumentačního střediska využity nejen složky NSDAP, ale i zde uložená stranická korespondence, záznamy Hlavního rasového a osidlovacího úřadu SS, Říšské kulturní komory a osobní listy příslušníků SA a SS.

Heimova složka prozrazovala, že Heim do strany vstoupil 1. května 1938 a bylo mu přiděleno členské číslo 6116098. O pár měsíců později, 1. října téhož roku, se stal příslušníkem SS, krátce před událostmi křišťálové noci. V roce 1940 byl přidělen k waffen-SS, vojenskému křídlu této organizace, a postupoval v hodnostním žebříčku

vzhůru, začínal jako untersturmführer, později získal hodnost obersturmführera. Když Hitler slavil 20. dubna 1944 své předposlední narozeniny, Heim byl naposledy povýšen a stal se hauptsturmführerem.

Většina těchto údajů byla v dotazníku vyplněna. Denacifikační vyšetřovatelé nicméně zjistili informaci, kterou Heim v dotazníku nevedl. Dvě položky v místech jeho nasazení chyběly. Ve složce připravené berlínským dokumentačním střediskem 14. října 1947 stálo, že od 10. dubna do 19. června 1941 Heim pracoval jako inspektor koncentračních táborů a od 19. června do 14. července téhož roku působil v koncentračním táboře Buchenwald. Prokurátor nenašel žádnou zmínku o Mauthausenu. Heimův právník dr. Hans Frank ze švábského Aalenu v dopise vysvětluje, že jeho klient léčil lidi a zachraňoval lidské životy a jen v důsledku série náhodných shod okolností, a nikoli vlastní vinou skončil u zbraní SS. Heimův postoj k nacistické straně spočíval jen „v ryze formálním členství, neboť politicky nebyl aktivní vůbec a své povinnosti plnil jen formou placení členských příspěvků“, jež činily pouze 1,5 říšské marky měsíčně. Heimovo členství bylo – a právník následující slova podtrhl – „proti jeho vůli“, tj. n u c e n é (zde v zájmu důrazu a srozumitelnosti právník vložil mezi každé písmeno mezeru) a jeho přijetí mezi straníky souviselo s „pokusem vyřešit nedostatek lékařů v čase nucených odvodů“.

Doktor Frank zdůraznil protiklad mezi Heimovým formálním zločinem služby ve zbraních SS a jeho každodenním plněním povinnosti vojenského lékaře zachraňovat lidské životy. Na jeho obhajobu sdělil i to, že Heim „zůstával bytostně čistý, nikdy se neuchyloval k žádnému nemístnému či zločinnému jednání“. Netrpěl ani žádnou „politickou zaslepeností, nesnášenlivostí či šovinistickou nenávistí“.

Nejdůležitější svědectví se však týkala Heimova chování během nelítostných bitev, jež se rozpoutaly ve Francii v lednu a únoru 1945 krátce předtím, než Heim upadl do zajetí. Francouzský starosta alsaského Offwilleru (severně od Štrasburku), kde Heim tehdy pobýval, napsal dopis na jeho obranu, v němž uvedl: „Civilní obyvatelstvo mu bylo vděčné. Během válečné vřavy se Heim dobrovolně věnoval raněným a poskytoval jim první pomoc.“

Jeho velící důstojník dr. Franz Niedner tuto verzi potvrdil. Z detenčního zařízení v Hohenaspergu, bývalé hradní pevnosti, v níž byl zadržován i Heim, Niedner poslal dopis, v němž prohlásil: „Vzhledem k tomu, že obyvatelé zůstali ve válečné zóně, dr. Heim se ujal

lékařské péče o místní populaci navzdory skutečnosti, že během bojů musel plnit nemalé povinnosti vojenského lékaře jednotky. Zraněným civilistům poskytoval první pomoc a staral se o jejich bezpečnou evakuaci do péče divizních lékařských týmů v týlu.“

Francouzský civilista Friedric Schauly, u něhož byl dr. Heim v Offwilleru ubytován, s tímto tvrzením souhlasil a doplnil: „Může to potvrdit celá komunita.“ Heim „věnoval zraněným civilistům maximální péči a obvazový materiál“. Pan Schauly popsal případ farmáře, který se dopustil politické urážky a poté, co byl při nehodě zraněn, žádal na pohotovosti ošetření. Policie je hodlala zatknout, ale dr. Heim nařídil, aby jej raději poslali domů. „Nebýt dr. Heima,“ psal Schauly, „farmář by se domů nikdy nevrátil.“

Zástupce obhajoby vytrvale upozorňoval soud na příznivé posudky ze strany Američanů a Francouzů. Zdůraznil, že dopisy ukazují, „jak velké úctě se tato osoba těšila dokonce i mezi nepřáteli“. Po šesti letech války a dvou a půl letech internace nicméně Heim shledával, že je obtížné najít lidi, kteří by dosvědčili jeho četné skutky, „jež by zdokumentovaly jeho lidské chování, neboť jeho známí se rozprchli do všech stran“.

Heimovo slyšení začalo 20. března 1948, tedy téhož dne, kdy sovětský zástupce, maršál Sovětského svazu Vasilij Danilovič Sokolovskij, nadobro opustil Spojenecký kontrolní úřad v Berlíně. Pozvolný rozpad spolupráce mezi spojenci se stal oficiální záležitostí. Studená válka se rozpoutala zcela nepokrytě. Němce chtěli získat na svou stranu jak Američané, tak Sověti. Západní spojenci již využívali bývalé nacisty proti Rusům jako vyzvědače. Ve Spojených státech amerických se veřejné mínění o tom, kdo je nepřítel, odpoutalo od poražených Němců a zaměřilo se na povážlivě mocné Sověty. Evropské zpravodajské služby se podle toho zařídily.

Procesy s válečnými zločinci odrazovaly Němce, jež spojenci potřebovali získat na svou stranu. Téměř rok před Heimovým slyšením vydala americká vojenská vláda rozkaz k „co možná nejrychlejšímu uzavření všech denacifikačních řízení na základě závazného výnosu a k využití přímých rozkazů k realizaci nezbytných opatření“, informoval předseda soudcovské komory v Neckarsulmu v květnu 1947. Sovětská vojenská správa v Německu, známá jako SMAD, vydala rozkaz č. 35, v němž ukončila denacifikační procesy v sovětské zóně k 10. březnu 1948. Západní spojenci nemohli zůstat pozadu.

V důsledku politického tlaku na urychlení soudních řízení se lékaři, jenž zachránil životy francouzských civilistů, věnovala při šetření relativně malá pozornost. V jednom ze tří dotazníků, jež Heim vyplňoval, musel zodpovědět otázku č. 13, do které skupiny si myslí, že patří. Doktor Heim odpověděl, že do 4. skupiny, tedy obyčejný přísluhovač, *Mitläufer*, v němčině doslovně „spoluběžec“. Trojčlenný soudcovský sbor vydal verdikt 22. března 1948.

Vyšetřovaný hodnověrně prokázal, že byl násilně odveden k waffen-SS, jež po svém etablování v tehdejší Ostmarku (anektovaném Rakousku) trpěly nedostatkem lékařů. Vyšetřovaný působil jako vojenský lékař a jako takový získával v pravidelných intervalech vyšší hodnost. Jeho působení ve funkci lékaře u waffen-SS mu podle článku 39 III nelze klást za vinu. Vyšetřování nepřineslo absolutně žádné důkazy podle článků 7–9. Vyšetřovaný hodnověrně prokázal, že se nezúčastnil žádných činností namířených proti lidskosti a proti mezinárodnímu právu.

Jako takový vyšetřovaný náleží do kategorie obyčejných přísluhovačů.

Denacifikační komora pominula rozpory mezi Heimovou berlínskou složkou a jeho osobním popisem vojenské služby. Ve složce berlínského dokumentačního střediska ostatně nebyl k tomuto bodu připsán žádný komentář.

V červenci roku 1948 uzavřela soudcovská komora v Neckarsulmu své kanceláře nadobro a přeposlala veškeré nedořešené otázky, problémy a požadavky do Heilbronnu. Členům výboru opět přišla pozvánka na večírek. Tentokrát chyběla výzva, aby si s sebou vzali vlastní příděly masa. Předseda soudcovského sboru konstatoval, že za rok a půl činnosti prošla komora v Neckarsulmu přes 36 tisíc dotazníků, z nichž obžalobě podrobila 3400 případů, tj. méně než 10 %. Většinu z nich projednala, podobně jako Heimův případ, pouze písemnou formou. Mezi obžalovanými našla komora v Neckarsulmu celkem 1145 obyčejných přísluhovačů, 485 menších viníků a 21 viníků. Pod její jurisdikcí nebyli identifikováni žádní hlavní viníci. Seznam naznačuje mimořádně shovívavý a milosrdný přístup k denacifikaci.

Předseda sboru napsal svým členům: „Komora tímto vyjadřuje naději a přání, že zásluhou vaší práce byly vytvořeny nezbytné

podmínky pro znovuvytvoření svobodného a demokratického státu.“ Informace v Heimově případě zůstávaly nedostatečné, oficiální informační kanály přetížené. Úřad americké vojenské vlády v Heilbronnu pokračoval v přezkumu Heimova případu na žádost vyšetřovatelů soudcovské komory. Pověřený pracovník si všiml, že účast dr. Heima v nacistickém hnutí trvala déle, než se původně zdálo. Z jeho osobního listu SS vyplývalo, že byl členem SA (*Sturmabteilung*) od 1. ledna 1935 do 1. října 1938, tedy do dne, kdy vstoupil do SS. Formulář nesl v záhlaví datum 6. února 1948, dole bylo vyznačeno datum 30. března. Soudcovskou komorou v Neckarsulmu bylo přijetí potvrzeno razítkem teprve 14. května 1948. Tou dobou již byl Aribert Heim volný.

9. KAPITOLA

„Odpusťte mi, prosím, moji nesmělou všetečnost,“ psal 2. února 1948 úředník lineckých železáren a oceláren Karl Kaufmann rakouské hokejové asociaci ve Vídni. „Jedná se mi o muže, který k vaší organizaci během války patřil a který se jmenuje dr. Heim, povoláním lékař.“

Kaufmannův dopis byl sice krátký, ale obsahoval znepokojivý seznam obvinění. Byla v něm popsána „strašlivá zvěrstva“, jichž se dr. Heim dopouštěl na vězních. Bývalý vězeň, který pracoval na nemocničním oddělení koncentračního tábora jako sanitář, prohlašoval, že osobně viděl, jak lékař zabíjí „nespočet lidí benzinovými injekcemi do srdce“ a že „to všechno dělal s cynickým úsměvem na rtech“. Místo Heimova pobytu „zatím není známé. Nevěděl by některý člen vašeho sdružení, kde nyní dr. Heim bydlí?“ Dopis podepsal: „Karl Kaufmann, bývalý antifašistický vězeň 1463. Koncentrační tábor Mauthausen.“

Hokejová asociace přeposlala Kaufmannův dopis 24. února 1948 do kanceláře vídeňského prokurátora. Předseda asociace přiložil k dopisu poznámku s informací, že dr. Heim byl v kritickém období registrován u hokejového klubu Eissport Klub Engelmann. Vídeňský soudní dvůr se tedy obrátil na vedení Heimova starého hokejového klubu v naději, že bude jeho bydliště znát. Kaufmann dosáhl svého. Rakouské úřady začaly po Heimovi pátrat.

Dne 1. března 1948 se začaly sjíždět k historickému lázeňskému středisku Bad Nauheim vlaky nacpané jako „střívka párků“ fanoušky, kteří sem dorazili, aby viděli, jak si bavorský klub SC Riessersee poradí s vycházející hvězdou hesenského klubu EC Rote Teufel Bad Nauheim. Dav zaplnil i uličky mezi sedadly a někteří nadšenci dokonce vylezli na stromy za stadionem, aby získali přehled. Hokejový stadion oficiálně disponoval místem pro čtyři tisícovky diváků, ale odhaduje se, že onoho dne se tu tlačilo až čtrnáct tisíc lidí. Příslušníci americké vojenské policie byli nuceni stáhnout neohrožené lezce ze střechy stadionu, protože hrozilo její prolomení.

V rychlé hře udávali tempo hráči Rote Teufel. Jádro mužstva, které s Riessersee posléze remizovalo 2:2, tvořili muži vypuzení z východních částí Pruska, jež se nyní staly součástí Polska. Jejich řady doplnila nová posila, houževnatý obránce z Rakouska – obr přes 190 cm vysoký, jemuž příznivci silových typů hráčů říkali hromotluk a „železné srdce“ (tvrdé jako železo). I když byl dr. Aribert Heim v mužstvu Rote Teufel nováčkem, proti Riessersee už hrál dříve, když byl v sestavě mužstva Eissport Klub Engelmann, takže s mnohými svými východopruskými spoluhráči si již kdysi zahrál jako kolega i jako protivník. Nyní bruslil na stadionu, jež v Bad Nauheimu postavili Američané a jehož led zdobí státní znak Spojených států amerických a insigne XV. sboru Sedmé americké armády.

Život profesionálního sportovce nebyl v oněch dnech ani atraktivní, ani příliš výnosný. Lední hokej navíc nebyl zdaleka tak populární jako fotbal. Svoje první červené dresy získali hráči Rote Teufel tak, že je ukradli jednomu americkému armádnímu fotbalovému týmu. Když do Bad Nauheimu přijel Herbert Schibukat, jedna z hvězd Rote Teufel, ubytovali jej v zatuchlém hotelovém pokojíku. Zatímco byli hráči ze střídačky posíláni na led, museli si někdy navzájem půjčovat hokejky a rukavice. Samotné zápasy však byly velikou událostí.

Obrů obránce Heim chodil denně do zaměstnání, pracoval na směny v Hahnově sanatoriu, elegantní tříposchoďové budově se složitými železnými balkony na Karlstrasse 27, kam se dalo dojít pohodlnou chůzí z městského centra. Heim zde asistoval vrchnímu lékaři dr. Luftovi a zároveň mu vypomáhal s obecnou praxí. Hokejoví fanoušci si Heima pamatovali pod přezdívkou „Kleiderschrank“ – výraz pro velkou širokou skříň, do níž si Němci ukládali šaty.

V hokejovém mužstvu Heim získal reputaci nejen ostrého obránce, ale i muže poněkud zvláštních zvyků. Zásadně se vyhýbal objektivům fotoaparátů, a to i v případě skupinových snímků celého týmu. Často se vyptával, jestli se venku někdo nepoflakuje a neočumuje před vchodem do šatny. V poválečných dnech se lidé příliš nevyptávali. Mnozí z nich raději o své minulosti vůbec nemluvili. Jeho spoluhráči si šuškali: „Hele, bojí se, že ho přijdou sebrat.“ A Heim měl pro svoje obavy dobré důvody.

Karl Kaufmann ve snaze dosáhnout Heimova zatčení a obžalování nepolevil. Byl rozhořčen, že rakouská policie jednoduše na německé

území nezajela a podezřelého na základě osobního udání nezatkla. Celou záležitost komplikovala skutečnost, že Rakousko ani Německo nebyly v roce 1948 suverénními národními státy. Žádost o vydání musely schvalovat okupační úřady. Vyšetřovatelé nicméně začali na základě Kaufmannova svědectví budovat kauzu. Úředník lineckých železáren a oceláren dokonce tvrdil, že by mohl „napsat o tomto masovém vrahu román“.

Kaufmann uváděl, že se Heim účastnil tělesného trestání vězňů, avšak místo toho, aby jim uštědřil běžných pětadvacet až sto ran holi na zadek, Heim mířil „vždycky na ledviny, takže mnozí vězni umírali na vnitřní krvácení“. Kaufmann vysvětloval, že v Mauthausenu strávil šest let, z toho tři roky jako sanitář.

Heima popisoval jako „velmi vysokého. Byl o něco nižší než dva metry, musel mít asi tak metr osmadvadesát centimetrů, a byl velmi statné postavy. Měl světlé, dozadu sčesané vlasy, krásné zuby a podlouhlý obličej. Jeho výjimečná velikost pro něho byla charakteristická“. V metrickém systému představují dva metry výšky hranici mezi „vysoký“ a „obří“. Podle Kaufmanna měřil Heim 198 cm. „Podle mého odhadu,“ uvažoval Kaufmann, „by mu teď bylo přibližně 36 až 38 let. Během války byl prominentním hokejistou a neustále z Mauthausenu odjížděl do Vídně. Jeho jméno se často objevovalo v novinách.“

Kaufmann soudci rovněž sdělil i něco o Heimově původu. Řekl mu, že Heim pochází ze Štýrska, z blízkosti města Leoben (Lubno) severozápadně od Štýrského Hradce, „kde měli jeho rodiče velký statek“. Nebylo jasné, jak Kaufmann tuto nepřesnou informaci získal. Heimův rodný Radkersburk leží jižně od Štýrského Hradce a jeho ovdovělá matka statek neměla.

Vedení hokejového týmu Eissport Klub Engelmann ještě v květnu roku 1948 odpovědělo na dotaz vídeňského soudního dvora a potvrdilo: „Dr. Heim byl zaměstnán v našem hokejovém mužstvu a nastoupil u nás roku 1939. V současnosti již s panem dr. Heimem nemáme žádné kontakty.“ Dopis od sekretariátu klubu zahrnoval ještě jednu informaci, která vyšetřovatelům umožnila dostat se lékaři na stopu: „Slyšeli jsme, že dr. Heim byl viděn v Bad Nauheimu (americké zóně Německa).“

10. KAPITOLA

Eleonora Ackermannová, dcera oberschopfheimského krejčího, který přešel Alfredu Aedtnerovi uniformu, pohlížela zpočátku na mladého veterána skepticky. Cestou domů vidávala tohoto mladíka ze Slezska na dvorku, jak se synem Haagových, který během války přišel o oči, hraje fotbal. Alfred se naopak do mladé ženy okamžitě zamiloval.

Eleonora Ackermannová, již se tu říkalo Lora, pracovala v nedalekém Offenburku v kuchyni sirotčince, kde většinu chovanců tvořily nemanželské děti německých žen a francouzských vojáků. Lořina matka říkávala, že práce v sirotčinci není jen vhodným způsobem, jak si vydělat peníze, ale i příležitostí zdokonalit se v kuchařském řemesle. Po čase Alfred získal Lořinu náklonnost a Lora přikývla na jeho nabídku sňatku, jenže Lořini rodiče jim odmítli dát svolení. Prohlásili, že Alfred nejprve musí získat zaměstnání, udělat kariéru, mít nějakou solidní profesi. To, že vymaluje tu a tam byt, se nepočítá. Alfred Aedtner původně chtěl být vojákem, jenže okupované Německo nemělo armádu. Nemohl se pochlubit ani vysokoškolským diplomem, ani penězi. Jeho rodina zůstala roztroušená v sovětské zóně na území, jež připadlo Polsku. Pokud chtěl získat svou nevěstu, musel vymyslet nový plán.

Nakonec mu v tom pomohla Lora, když v místních novinách objevila inzerát. Policie potřebovala lidi. Alfred na inzerát odpověděl a 2. ledna 1948 nastoupil jako pochůzkář. Atraktivní práce se ovšem nedočkal. Místo služebního auta dostal kolo. Místo pronásledování vrahů vyplňoval stvrzenky a uklidňoval opilce. Přidělili jej do Gaggenau, asi hodinu jízdy severně od Oberschopfheimu v severním cípu Černého lesa. Svatba se konala 20. července 1948, Lora měla na sobě krásné bílé šaty a závoj, Alfred zelenou důstojnickou uniformu. Získali vlastní byt a Lora záhy otěhotněla. Tou dobou mladý policejní důstojník netušil, jakou roli v jeho životě sehraje dr. Aribert Heim a další bývalí nacisté.

Již 15. června 1948 Heim opustil sanatorium v Bad Nauheimu. Následující zaměstnání získal v městské nemocnici v nedalekém Friedberku

(Bürgerhospital Friedberg). Od listopadu 1948 tam Heim pracoval šest měsíců na interně a šest měsíců na chirurgickém oddělení. „Svěřené oddělení vedl horlivě a asistoval u všech velkých i malých operací břicha a traumatologických zákroků,“ napsal v doporučujícím dopise dr. Wilhelm Kramer, chirurg a vrchní lékař friedberské nemocnice. Co se týkalo jeho osobně, dr. Kramer shledal, že se dr. Heim „zásluhou své poctivosti a zdrženlivosti jevil jako příjemný a spolehlivý kolega“.

Stav Friedberku ve srovnání s Bad Nauheimem dokazoval, že tragédii může dělit od štěstí jen pár kilometrů. Během války Friedberk fungoval jako důležitý železniční uzel mezi Giessenem-Kasselem a Frankfurtem, a tak se stal prvořadým cílem spojeneckých bombardérů. Dobové černobílé snímky ukazují důsledky náletů: železniční koleje pokroucené jako rozžvýkaná koktejlová brčka, zničené domy podél Bismarckstrasse, budovy zbavené střech, nosné zdi zhroucené, hromady cihel do výše prvního mezaninu, trámy roztroušené po okolí jako párátko. Zásahu se nevyhnul ani místní cukrovar.

S měnovou reformou z roku 1948, kdy byla zavedena německá marka, se však situace v západních okupačních zónách zlepšila. Američané natiskli a odeslali do Německa pět set tun bankovek v hodnotě 5,7 miliardy německých marek, jež dali do oběhu 28. června 1948 v poměru deset německých marek ku jedné říšské marce. Němci v západní zóně si to ještě neuvědomovali, ale poválečné období bolestné izolace se v mnoha ohledech chýlilo k závěru. Nová měna představovala okamžitý úspěch, který rychle skoncoval s černým trhem. Zboží se vrátilo na pulty krámů prakticky přes noc.

V květnu roku 1949 se Karl Kaufmann konečně dostavil do soudní budovy v Linci s podrobnou zprávou, v níž popsal své zkušenosti z doby, kdy v koncentračním táboře působil dr. Heim. Vzpomněl si, že mladý lékař začal pracovat v Mauthausenu roku 1941, kdy do tábora dorazilo několik transportů s nizozemskými Židy. Tříkrát či čtyřikrát týdně po večerní prezentaci vybral Heim šestadvacet až třicet vězňů a píchl jim benzinovou injekci „do žíly nebo do srdce“. Když míval o nedělích službu, zabil „30 až 35 Židů, z nichž všichni byli zdraví“.

Kaufmann popisoval, jak jednou dr. Heim rozřízl mladému Židovi z Prahy žaludek „odshora dolů při jeho plném vědomí“. Heim pokračoval a prohlížel další orgány mladíka, odebral vzorek jater, odstranil slezinu. Podle Kaufmanna Heim mezi vězni „nečinil žádného rozdílu,

pokud byli Rakušané, Němci či příslušníci kteréhokoli jiného nežidovského národa“. Židé byli zabijeni mladí i staří, ale příslušníci ostatních národů jen tehdy, „když byli slabí či neschopní práce“. Ve své zprávě Kaufmann doporučil dva další svědky vražd páchaných Heimem: Ruperta Sommera, který žil v Horním Rakousku, a zámečnického mistra Karla Lottera.

Rupert Sommer se dostavil k soudu do Mníchova u Steyru 24. června 1949. Jeho výpověď byla velmi krátká, neboť prohlásil, že všechno se odehrálo *haargenau*, navlas tak, jak Kaufmann ve zprávě uvedl. „Byli jsme s Kaufmannem na stejném pokoji, takže máme tytéž zážitky. Se mnou osobně obviněný zacházel dobře,“ přiznal. „Se Židy jednal se škodolibou krutostí. S úsměvem a se založenýma rukama Židovi řekl: ‚Ty taky musíš umřít. Máš hezkou ženu?‘“ Sommer vysvětloval, že k árijským vězňům se Heim choval jinak, lépe, neboť za špatné zacházení s jiným árijským vězněm potrestal Heim árijského kápa jen plácnutím. Podobně jako Kaufmann i Sommer odkázal vyšetřovatele na další svědky.

Karl Lotter poskytl soudu svědectví o Heimovi ve štyrském městě Mürzzuschlag. Heima popsal jako „totálního masového vraha, který zabil desítky lidí s chladnokrevným výrazem ve tváři. Nemohu vědět, kolik lidí vlastně zabil, protože chodil i do baráků. Zvláštní zášť choval k Židům. Zabíjel je hromadně.“ Podle Lottera šlo převážně o české a nizozemské Židy, kteří byli usmrceni po anestezii injekcemi. Heim spolupracoval s „vídeňským farmakologem“, zkoušel různé roztoky a testoval jejich účinky, dokonce vedle ubožáků „stál se stopkami a určoval, které roztoky jsou lepší, které účinkují rychleji a které jsou levnější“.

Důraz se nekladl jen na shromažďování dokladů o Heimových zločinech, ale i na Heimovu lokalizaci. „Pokud vím,“ vybavoval si Lotter, „je Heim Vídeňák a proslulý hokejista. V zimě 1941–1942 hrál za vídeňský all-stars tým.“ Lotter jej popsal jako sportovce „nápadného zevnějšku“, neboť byl velmi vysoký a měl velké nohy. Podle Lotterova názoru páchal Heim vraždy i v koncentračním táboře Sachsenhausen, nazývaném někdy Oranienburk. Lotter zaslechl, jak Heim jednomu vězni, jehož tam znal, vyhrožoval, že to vyřeší jako v Oranienburku, a dodal: „Vždyť víš, o čem mluvím!“

Lotter vysvětloval, že osobně Heima viděl při sedmi vraždách, ale po injekčních procedurách viděl „celé hory mrtvol“. Lotter dodal: „Děsivé to bylo především proto, že Heim s těmi lidmi napřed srdečně

rozmlouval, než je usmrtil injekcí do srdce.“ Na otázku, jak věděl, že je Heim hokejista, Lotter odpověděl, že si byl jist, protože viděl články o utkáních, jež sehrál za vídeňské hokejové mužstvo.

Lotter se odkázal na dalšího svědka, Josefa Kohla, jenž svoji výpověď o Heimovi zopakoval úřadům dva roky po svém prvním svědectví. Podle Kohla museli píchat smrtící injekce všichni lékaři, jenž Heim tak činil „zvlášť sadistickým způsobem“. Podobně jako Lotter i Kohl popsal, jak se Heim se svými oběťmi dal nejprve do hovoru, jak k nim zdánlivě lidsky přistupoval, ptal se jich na rodinnou situaci a na to, jak se jednotlivým rodinným příslušníkům daří. Pak se rozhovor stočil na otázku, zda by se rodina dokázala o sebe sama postarat, kdyby se s dotyčným něco stalo. „Zdalo se... v tu chvíli byly jeho sadistické choutky jakoby ukojeny... a pak vězni píchl injekci, která jej usmrtila.“

Ve výpovědích se objevovaly nesrovnalosti. Lotter vyšetřovatelům trvdil, že Heim působil v Mauthausenu asi šest měsíců. Kohl dobu působení lékaře SS výrazně prodloužil: od září 1940 do června 1942. Sommer se domníval, že Heim pracoval v Mauthausenu v roce 1942, možná dokonce 1943. Otázky vyšetřovatelů se však spíše soustředily na hrůzné podrobnosti, nikoli na přesné časové údaje. Kohl dosvědčil, že Heim operoval dva zdravé mladé nizozemské Židy, z nichž jeden zemřel, když mu lékař vyjmul srdce, zatímco druhého usmrtil injekcí. Jejich lebky podle jeho slov skončily na Heimově pracovním stole.

Rakouské ministerstvo vnitra nyní mělo jasnější představu o tom, kde dr. Heima hledat. Oddělení pro veřejnou bezpečnost zemského ministerstva zahraničí Hesenska informovalo Rakušany dopisem ze dne 23. února 1949, že Heim bydlel v Bad Nauheimu a pracoval jako asistent lékaře v městské nemocnici ve Friedberku. Dokonce jim poskytlo i správné datum Heimova narození: 28. červen 1914. Není známo, zda se Heim mohl dozvědět, že po něm pátrá policie, ale jeho starší sestra Hilda pracovala pro soud ve Štýrském Hradci, takže měla teoreticky přístup k materiálům z jeho kauzy a mohla jej varovat. Jediným jistým faktem je, že Heim zmizel dříve, než si pro něho mohli zodpovědní činitelé dojit.

Náhlé zmizení dr. Heima je zaznamenáno i v oficiální kronice hokejového mužstva Rote Teufel. „Ze dne na den lékař podal výpověď, opustil městskou nemocnici ve Friedberku a odstěhoval se i z lázeňského města. V patách měl prokurátory.“

11. KAPITOLA

Než Friedl Bechtoldová potkala Ariberta Heima, vedla příjemný, idylický život. Vyrůstala u řeky Neckar v místech, odkud mohla na protějším břehu sledovat impozantní kamennou zříceninu Heidelberského hradu, jež inspirovala spisovatele německé romantické školy vzkvétající zde v 19. století. Vychovávána byla ve vzosném dvoupatrovém domě, směřujícím napodobeniny německých renesančních motivů se štítovými zdmi, jedním arkýřovým oknem, a dokonce s kupolí zakončenou na vrcholku zašpičatělou věžičkou. Friedlina matka provozovala internátní školu pro dobře zabezpečené dívky mezinárodního původu, jimž platili pobyt na škole jejich zámožní rodiče.

Bechtoldovi svou dceru poslali na gymnázium, protože se předpokládalo, že bude studovat na univerzitě. Friedl se ukázala jako nesmírně schopná žákyně, a tak na gymnáziu odmaturovala o rok dříve. Když nastoupila na Heidelberskou univerzitu, absolvovala nezbytný kurz první pomoci, na jehož základě se rozhodla stát lékařkou. Ve třiačtyřiceti letech, téhož roku, kdy skončila válka, obhájila dizertační práci o zlomeninách stehenní kosti. Největších neštěstí války byli Bechtoldovi ušetřeni. Friedl byla jejich jediným dítětem; žádní synové jim nezemřeli na frontě. Otec, veterán první světové války, byl jmenován starostou a zásobovacím velitelem jednoho francouzského města, ale později byl pro podezření z nedostatečné loajality k nacistům propuštěn z armády, a tak se vyhnul internaci v táborech pro válečné zajatce.

Po válce musel pan Bechtold jezdit obchodovat na kole nebo se účastnit jízd na venkov zaměřených na obchodování se sedláky, jejichž potravinové výrobky byly mnohem důležitější než veškeré luxusní drobnosti, kukačkové hodiny či šperky, jimiž byly naplněny domy zámožných lidí typu Bechtoldových ve městě, kde nebylo co jíst. S jedním americkým důstojníkem Bechtold úspěšně směnil fotoaparát za kávu a cigarety. Tou dobou Friedl šlapala na kole domů z kliniky Ludolfa von Krehla v heidelberském Bergheimu, kde

pracovala, na paži pásku Červeného kříže, a američtí vojáci na ni z džípů pokřikovali: „Hello, Blondie!“

Považovala je za celkem „ucházející“, ale provdat se za mladého Američana neměla v úmyslu. Pro ženu jejího věku, která chtěla založit rodinu, to nebyla dobrá doba. Polovina mužů její generace zahynula ve válce. V některých oblastech Německa bylo třikrát více dvacetiletých až třicetiletých žen než mužů. Vyhledky na sňatek tak byly žalostné i pro vzdělanou ženu z dobré rodiny.

Jednoho dne roku 1948 na cestě domů z heidelberské kliniky se Friedl střetla očima s vysokým pohledným mužem. Uvědomili si, že se na sebe dívají. Rozesmálo je to a dali se do hovoru. Muž jí byl sympatický a líbil se jí. Ukázalo se, že je také lékař, ale nejdůležitější bylo, že „měl přirozené osobní kouzlo a nebyl vemlouvavý“.

Němci někdy považují Rakušany za *charmeurs*, okouzlující, hladké, ale trochu příliš kluzké. Heim zdědil po otci-četníkovi vážnou, hloubavou povahu, nebyl ani trochu povrchní či frivolní. Friedl s ním strávila jen několik minut, ale okamžitě na ni udělal dojem. I když neprozradila, kdo je a kde pracuje, přesto jí onen muž řekl: „Zase se vám ozvu na kliniku.“

Právě odjížděla z města na dovolenou, a tak předpokládala, že než se vrátí, muž o ni již ztratí zájem. Heim však na její návrat čekal. „Legrační na tom bylo,“ podotkla Friedl, že jsme měli „oba doktorát z medicíny, rozumíte? Z určitého hlediska se zdálo, že je to osud.“ Zavolal jí na kliniku a dohodli si schůzku. Mladý lékař sice nebyl úplně dokonalý – neuměl moc tancovat –, ale záhy bylo zřejmé, že vztah je vážný. Heim se stal prvním mladým mužem, jehož si Friedl přivedla domů a formálně jej představila rodičům. I na ně udělal dobrý dojem.

Našli se však příbuzní, kteří pochybovali. Rodinný majetek Bechtoldových sice nebyl po válce v bezvadném stavu, ale dosud měl značnou hodnotu. Někteří si šuškali, že hezký mladý Rakušan „uložil zlatou rybku“, jak to formuloval jeden z rodinných příslušníků. „Vzhledem ke způsobu, jakým ho poznala, se do něho musela okamžitě zamilovat,“ uvažoval. „Ale na druhou stranu, když vezmeme v úvahu, jaký je a jaké má způsoby, nejspíš by se do něj zamilovala i tak.“

Heim bydlel v činžovním domě na Dürerstrasse v Mannheimu, ale často nasedal na vlak a navštěvoval Friedl v Heidelberku. Navzdory tomu, že se záhy dobře znali, Aribertova vojenská služba se tématem jejich rozhovorů nestávala. Friedl věděla, že sloužil u waffen-SS, ale

o těchto věcech příliš nepřemýšlela. Několik hochů z její třídy bylo u zbraní SS také. Kromě toho, Heim byl lékař. Když zachraňujete životy, je přece celkem jedno, jakou uniformu nosíte, nebo ne?

Aniž měla sebemenší tušení o Aribertově nacistické minulosti, soustředila se Friedl na svatební obřad. Vždycky byla praktická, a tak se vyhnula tradičním bílým šatům. Oblékla si prostý šat. Nekonala se ani svatební hostina. Z Rakouska nepříjel na svatbu ani jediný rodinný příslušník. Doba byla těžká, nikdo z nich neměl automobil. Událost sice s největší slávou neproběhla, ale ve Friedliných očích se onoho svatebního dne 30. července roku 1949 zračila radost a vzrušené očekávání.

Den však skončil nešťastně, neboť Friedl, novopečená paní Heimová, byla nucena ulehnout do postele s nevolností. Domnívala se, že příčinou je otrava jídlem, ale ve skutečnosti šlo o počáteční projevy hepatitidy typu B. Na své klinice se Friedl vždy nesmírně horlivě hlásila jako dárkyně krve. Krve nikdy nebylo dost. Jehly se tehdy sterilizovaly vyvařováním, což pro likvidaci některých škodlivějších virů nestačilo, a tak se Friedl nakazila virovou hepatitidou. Bolesti v játrech propukly právě o svatební noci. Dr. Heim se u ní střídal s jejími rodiči a dojížděl do práce, aby se o ni mohl postarat.

Když Friedl Heimová otěhotněla, rakouská vláda vydala 28. března 1950 soudní příkaz k zatčení „dr. Heriberta Heima“ a obvinila jej z vraždy, mučení, týrání a „zločinů proti důstojnosti a lidskosti“, jichž se dopustil v Mauthausenu. Zatykač končil slovy: „Pokud zločin spáchaný zmiňovanou osobou způsobil smrt, je trestem za tento zločin rovněž smrt.“ Vyšetřovatelé pracovali se správným datem narození, 28. červnem 1914, jenže místo Ariberta pátrali omylem po Heribertovi; navíc disponovali i chybným místem narození. Místo muže z Radkersburku stíhali muže narozeného v Ingstfeldu.

V květnu téhož roku schválila americká armáda vydání dr. Heima do Rakouska. Američtí vyšetřovatelé přijeli do Friedberku a Bad Nauheimu, ale neúspěšně. Zdálo se, že rok poté, co Heim bruslil před obecenstvem vyprodané hokejové haly, o něm nikdo neslyšel. Na místním registračním úřadě nebylo po této osobě ani stopy. Vyšetřovatelé vyslechli zaměstnance Luftova sanatoria v Bad Nauheimu, ale bezvýsledně. Bylo jim řečeno, že v sanatoriu není žádný záznam, že by tam takový člověk kdy pracoval. V městské nemocnici v nedalekém Friedberku se dozvěděli totéž.

Ve skutečnosti v nemocničních záznamech odkazy na dr. Heima existovaly. Přinejmenším jedna sekretářka si byla vědoma, že se Heim odstěhoval do Mannheimu. Heim byl přijat a placen přímo vrchním lékařem dr. Kramerem. Jiní členové personálu byli ohromeni jeho neočekávaným zmizením. Nic z toho nevyšlo najevo o rok později, když Američané zahájili vyšetřování. Těžko říci, zda šlo o nedopatření nebo o výraz kolegiality, ale místní lidé ve Friedberku a Bad Nauheimu s vyšetřovateli nespolupracovali.

Američané tudíž mohli Rakušanům sdělit jen to, že Heima nenašli. V dopise úřadu Vrchní komise pro okupované Německo z 21. prosince 1950, adresovaném rakouským kolegům, stálo: „Tímto vám dáváme na vědomí, že Heima není možné lokalizovat v americké zóně okupovaného Německa. Složku vám proto vracíme a celou záležitost uzavíráme. Připojujeme potvrzení o informacích týkajících se Heimova bydliště.“

12. KAPITOLA

Po letech strávených dokumentací nacistických válečných zločinů a zaznamenáváním svědeckých výpovědí přeživších obětí začal Simon Wiesenthal uvažovat, zda nenadešel čas zavřít lineckou kancelář. V roce 1952 měl již na kontě zhruba dvě stovky ulovených nacistů, ale plnění úkolu naráželo na stále větší překážky. Přesídlené osoby, jež tvořily řady jeho svědků a zásobovaly jej možnými vodičky, se zvolna stěhovaly jinam. Spojené státy americké pod sovětským tlakem začaly spolupracovat s některými dosti hanebnými zbytky nacistického režimu.

Tak například Klaus Barbie, šéf vyšetřovacího oddělení gestapa v Lyonu, začal v dubnu 1947 pracovat jako informátor pro Kontrašpionážní sbor (CIC), zpravodajskou službu americké armády, která měla za úkol stopovat válečné zločince. Spojené státy americké chtěly, aby Barbie infiltroval do sovětských sítí, a umožnily mu žít i se ženou a jejich dvěma dětmi v bezpečí před soudy, i když byl ve Francii hledán pro vraždy a figuroval na seznamu válečných zločinců CROWCASS. Barbie během války proslul krutostí a efektivitou ve stíhání klíčových postav francouzského hnutí odporu. Ve svém úsilí přimět svědky mluvit využíval neobyčejně brutální metody.

„Je zřejmé, že jeho hodnota jako informátora nekonečně převyšuje hodnotu, kterou by měl jako vězeň,“ napsal agent CIC Robert S. Taylor v květnu roku 1947. Jakmile se Francouzi dozvěděli, že je Barbie v americké zóně, začali se dovolávat jeho vydání. Vzhledem k tomu, že vydáním by vyšly najevo šokující skutečnosti, zejména to, že Američané sledovali své francouzské spojence, rozhodlo se vedení Kontrašpionážního sboru CIC nechat tuto osobu zmizet – a tím i celý problém.

Čtyřistatřicátý oddíl CIC v Rakousku měl vypracovanou vlastní metodiku, jak pomáhat svým informátorům opustit Evropu. Metoda vstoupila do obecného povědomí jako „krycí stezka“. Chorvatský kněz Krunoslav Draganović v Itálii zajišťoval pasy Červeného kříže a víza do zemí Jižní Ameriky za 1000 až 1400 amerických dolarů. Úřad rozhodující o způsobilosti osob pro repatriaci vedl v rámci

Mezinárodní organizace pro uprchlíky v Římě Američan, který usnadňoval odchod poskytováním oficiálních dokumentů a povolení. Barbie obdržel novou totožnost (Klaus Altmann), pas Červeného kříže a vízum do Bolívie. Vyplul 23. března 1951.

Otec Draganović nicméně nepracoval výhradně pro Spojené státy americké. Během války sympatizoval s chorvatskými fašisty, ustašovci, a pomáhal uprchnout svým krajanům. Krysími stezkami se podařilo uniknout spravedlnosti některým z největších nacistických zločinců. Adolf Eichmann, jehož dopadením byl posedlý Simon Wiesenthal, se vytratil do Rakouska a přes Alpy do Itálie, kde dostal pas Červeného kříže na jméno Ricardo Klement. Jako Klement pak v červenci 1950 vyplul z Janova směr Buenos Aires. Na opačném břehu Atlantiku se cítil natolik bezpečně, že mohl vyzvat ženu a děti, aby jej následovaly. Nechvalně proslulý anděl smrti z Auschwitzu, dr. Josef Mengele, zvolil podobnou trasu. Od opuštění tábora pro válečné zajatce se stal Mengele nenápadným, pracoval v letech 1945–1949 na statku v jedné bavorské vesničce a pak vyplul do Argentiny.

Pro Německo byl rok 1949 osudový. Partnerská jednání mezi západními spojenci a Sověty zcela selhala. Nakonec se Německo rozdělilo na dva státy – Německou demokratickou republiku na východě a Německou spolkovou republiku na západě. Ve svém prvním vládním projevu v září 1949 hovořil nově zvolený západoněmecký kancléř Konrad Adenauer za významnou část národa, když prohlásil: „Denacifikací byly způsobeny značné škody, neštěstí a utrpení.“ Slíbil pronásledovat nejtěžší válečné zločince, čímž logicky poskytl odpuštění všem zbývajícím. „Ti, kteří jsou opravdu vinni zločiny spáchanými v období národního socialismu, by měli být co nejpřísněji potrestáni,“ řekl Adenauer.

Výrazem „opravdu vinni“ se okruh žalovatelných pachatelů zřetelně zmenšil. Tlak na skoncování s lovem nacistických zločinců stále sílil. Téhož roku založila skupina právníků Heidelberské právnícké sdružení, lobbistickou a právněporadenskou skupinu pro zadržované a usvědčené válečné zločince. Mezi její význačné členy se zařadil Hans Laternser, norimberský obhájce specializující se na podobné procesy v poválečné éře. Dokonce i v sovětském sektoru zvítězily kalkulace reálné politiky a touha získat v Německu vliv, a tak byly utlumeny také ruské snahy vypátrat nacistické válečné zločince. Poté, co Sověti usvědčili asi dvacet tisíc válečných zajatců, oznámili 14. září 1950 ukončení procesů s nacistickými zločinci.

Německá mlčící většina nostalgii po nacistických názorech příliš nepodporovala, spíše toužila jít dál. Mnozí Němci souhlasili, že je třeba špičky nacistů hnát k zodpovědnosti, ale zároveň byli přesvědčeni, že by se měly vrátit domů tisíce příslušníků jednotek wehrmachtu, zadržovaných dosud na Sibíři. Přední politici poukazovali na to, že zbývající Němci, kteří zůstávali v amerických, britských a francouzských detenčních zařízeních, by měli být rovněž propuštěni. V čerstvě založené Německé spolkové republice panovalo přesvědčení, že by řadoví vojáci měli dostat druhou šanci.

Obhájce našli i ti, kteří již byli shledáni vinnými. Adenauer sliboval, že se vláda zasadí o amnestii pro ty, jež spojenci odsoudili. Pod tlakem intenzivního lobbingu ze strany církve a politiků přikročila komise pro „úpravy rozhodnutí“ americké armády (*U.S. Army Modification Board*) ke zmírnění rozsudků. Lidé Wiesenthalova typu, kteří přežili hrůzy koncentračních táborů, dokázali spíše unést skutečnost, že někteří nacisté uprchli, než že se desetitisíce válečných zločinců nemusely obávat soudního stíhání.

Tak například dr. Hans Eisele prováděl na vězních koncentračních táborů bolestivé, někdy vražedné experimenty, jež často končily smrtí. Podle amerického plukovníka, který pracoval na jeho případu, se z dr. Eiseleho stal sadista. Jeho přerod reflektují přezdívky, jež mu dávali vězňové: původně „Anděl“, později „Řezník“. Doktor Eisele byl odsouzen k trestu smrti za spáchané zločiny dvakrát, nejprve v prosinci 1945, podruhé v dubnu 1947. V obou případech byl rozsudek později zmírněn. Dne 26. února 1952 byl Eisele propuštěn z landsberské pevnostní věznice. Synovi malíře kostelů, který vstoupil v roce 1933 do nacistické strany a působil v Buchenwaldu a Dachau, tak bylo umožněno zcela otevřeně provozovat lékařskou praxi v Mnichově a žít tam se ženou a třemi dětmi.

Tuviah Friedman, Wiesenthalův kolega a lovec nacistů v Rakousku, v roce 1950 zjistil, že už toho má dost. Vídeň zůstávala pro Židy nehostinná a úřady poválečné Evropy neměly zájem o stíhání svých vlastních vůdců. V roce 1953 otevřel Izrael památník holokaustu Jad vašem, který se stal zároveň dokumentačním a výzkumným střediskem. Tuviah Friedman se odstěhoval za prací do Izraele, kde posléze založil vlastní Ústav pro dokumentaci a vyšetřování nacistických válečných zločinů v Haifě. Podobně jako Simon Wiesenthal i Tuviah Friedman byl posedlý touhou dopadnout Adolfa Eichmanna a vypsals odměnu 10 000 amerických dolarů za informace o tomto

důstojníkovi SS, i když netušil, kde by takovou sumu sehnal. V roce 1954 Friedman pomohl zprostředkovat dohodu, na jejímž základě Wiesenthal prodal svoje záznamy do dokumentačního střediska Jad vašem.

V té době měl Wiesenthal 3289 kompletních a podepsaných výpovědí. Neshromažďoval jen svědectví o lidech podezřelých ze zločinů, ale i obecnější informace týkající se provozu koncentračních táborů a realizace plánu vyhlazení evropských Židů. Navíc měl seznam některých příslušníků nacistických pohotovostních jednotek *einsatzgruppen*, svědectví o nucených pracích v zařízeních chemické společnosti IG Farben a ocelářské a zbrojařské společnosti Krupp i zprávy o rasovém výzkumu a nacistické propagandě, včetně ukázek z anti-semitské výstavy Věčný Žid, která se konala v Mnichově v roce 1937 a 1938.

Jedné složky se však Wiesenthal za žádnou cenu nechtěl vzdát. Byla to složka Adolfa Eichmanna. V roce 1954 se mu dostal do rukou dopis zmiňující pobyt Eichmanna v Argentíně. „Žije poblíž Buenos Aires a pracuje pro vodárenskou společnost,“ psalo se v něm. Wiesenthal informaci předal Izraelcům. Naděje, že by se podařilo Eichmanna dopadnout, byly vždy mizivé, ale Wiesenthal se nevzdával.

Po několika letech strávených u policejních složek v Gaggenau si Alfred Aedtner postupně polepšil, z kola přesedl na motocykl s přívěsným vozíkem, později usedl za volant lidového vozítka Volkswagen a nyní aspiroval na vlastní mercedes, oblek místo uniformy a příslušný detektivní odznak. Práce maloměstského strážníka, spočívající v řešení dopravních nehod a případů narušování nočního klidu, jej příliš nebavila. Toužil po povýšení a zajímavější práci.

Alfred Aedtner se musel starat o ženu a malého syna, a k tomu mu stávající plat stačil. Žili pohodlně a prostě v malém bytě v Gaggenau, několik kilometrů jízdy klikatící se silnicí od Baden-Badenu, s jeho vznosným kasinem a úchvatnými cukrárnami, v nichž si Aedtnerova manželka vždy ráda pochutnala na kousku dortu. Přesto se Aedtner poohlížel po něčem lepším. Toužil po příležitosti ukázat, že není obyčejným mladíkem bez vysokoškolského diplomu, který usměrňuje maloměstskou dopravu. Byl přesvědčen, že dokáže mnohem víc, jen dostat šanci. Ani ve snu jej nenapadlo, že mu onu vysněnou příležitost poskytne právě válka – válka, která skončila téměř před deseti lety a na kterou již téměř zapomněl.

13. KAPITOLA

Když se Aribert a Friedl Heimovi v roce 1953 nastěhovali do impozantní vily v Baden-Badenu, budova ještě vyžadovala opravy, o omítku a nátěru ani nemluvě. Topení nefungovalo a dosud tam přebývalo několik válečných uprchlíků. Friedlini rodiče, Jakob a Käthe Bechtoldovi, tuto vilu zakoupili pro mladý pár poté, co Aribert a Friedl byli svoji již pár let, a přesto bydleli v domě rodičů v Heidelbergu. Když byly opravy dokončeny, přivezli pracovníci stěhovací služby nábytek, vybavení a umělecké předměty, jež Bechtoldovi získali v dražbách.

Dům na Maria-Viktoria-Strasse byl nemovitostí nepopíratelně krásnou. Zezadu se pyšnil rozlehlou zahradou, zepředu elegantně řešenou kruhovou příjezdovou cestou. O každodenní domácí práce se staralo služebnictvo, jehož ženská část nosila tradiční černé sukně a bílé zástěry. Komorná a chůva bydlely s rodinou, zahradník a uklízečka do domu docházeli.

Podle všech svědectví lze manželství Heimových označit za vzorné. Aribert si otevřel gynekologickou praxi v centru Baden-Badenu u staré lékárny Hofapotheke. I Friedl si otevřela vlastní praxi, ale zároveň se starala o malého prvorozeného syna Ariberta Christiana. Těsně před vánočními svátky roku 1955 se narodil druhý syn, Rolf Rüdiger. Mladší syn měl Rh-negativní reakci. Jeho protilátky zaútočily na jeho vlastní krev, a tak jej lékaři podrobili transfuzi a vyměnili mu veškerou krev v těle. Chlapeček se zotavil a byl nesmírně milován matkou a zejména babičkou Käthe Bechtoldovou, která se v domě pravidelně objevovala.

Heimovi si dobře rozuměli. Shodně se nezajímali o nejnovější módu, nenavštěvovali večírky, neholdovali domácím zábavám. Friedl nemohla pít alkohol v důsledku jaterních komplikací po prodělané hepatitidě, Aribert si dal nanejvýš sklenku vína či piva, když si vyšli na procházku. Friedl sice hrála tenis a jezdila na koni, ale manžel, bývalý sportovec světového formátu, neměl na sport příliš času. Pokud hrál nějaké hry, učil synky stolní tenis a fotbal. Známí a bývalí pacienti jej často popisovali stejně, říkali, že byl *korektní*. Na rozdíl od

Toto je pouze náhled elektronické knihy. Zakoupení její plné verze je možné v elektronickém obchodě společnosti eReading.